

Explanatio sancti Thome

Capitulum vndecimum.

Est autem fides sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium.

Supra apostolus multipliciter ostendit excellentiam christi preferens ipm angelis moysi et aaron et monuit coniungi ipi xpo que coniunctio qz pcpue et inchoatiue fit p fidez. **Ephe. 3.** Habitare xpm per fidem in cordibus vris. **Jo** aplos pcedit ad comendationem fidei. **Et** circa hoc facit tria. **Primo** enim describit fidem. **Secundo** ponit exempla diuersa de ipsa ibi. **In** hoc enim. **Tertio** hortatur ad ea que sunt fidei. **12. ca. ibi.** Ideo qz vos tantam etc. **Diffinitione** fidei ponit complete quidem sed obscure. **Quia** sciendum est qz volens perfecte diffinire virtute aliquam oportet qz tangat materiam ei? ppter circa quam est et finem eius qz habitus cognoscitur p actum et actus per obiectum. **Et** id oportet tangere actum et ordinem ad obiectum et finem. **Sicut** volens diffinire fortitudinem oportet tangere ppter materiam circa quam est scz timores et audacias et fines scz bonum reipublice vt dicatur qz fortitudo est virtus moderatiua illoz propter bonum reipublice. **Cum** autem fides virtus theologica habeat idem pro obiecto et fine scz deum **Primo** ergo ponit ordinem et finem. **Secundo** materiam ppter ibi. **Argumentum** non apparentium. **Sciendum** vero est qz actus fidei est credere qui est actus intellectus determinati ad vnum ex imperio voluntatis. **Unde** credere est cum assensu aliquid cogitare vt dicit **Aug.** in libro de predicatione sanctorum. **Et** ideo obiectum fidei et finis voluntatis oportet sibi correspondere. **Veritas** autem ppter est obiectum fidei: in qua quidem consistit finis voluntatis: scz beatitudo que differenter est in via et in patria: quia in via veritas prima non est habitata: et per consequens nec visa quia in his que sunt supra animam: idem est videre et habere vt dicit **Aug.** 83. q. sed tamen est sperata. **Ro. 8.** Quis enim non videmus speram? **Quis** enim videt quis quid sperat. **Et** ergo veritas prima non visa sed sperata est finis voluntatis in via: et per consequens obiectum fidei quia idem est sibi pro fine et obiecto. **Finis** autem vltimus simpliciter ipius fidei est patria quem intendimus ex fide est beatitudo que in aperta visione dei consistit. **Jo. 17.** Hec est vita eterna vt cognoscant te solum verum deum etc. **Et. 20.** Beati qui non videntur et crediderunt. **Qui** autem est spes fidelium. **1. p. 1.** Regeneravit nos in spem viuam. **Finis** ergo fidei in via est affectio rei sperate scz beatitudinis eterne. **Et** id dicit **Sperandarum** rerum. **Sed** queritur hic quare cum fides sit prior: quia spes diffinitur per ipsam: quia posterius vobis diffinitur per prius et non econuerso. **Respondetur** dicendum est qz etiam dictis patet solutio: quia dictum est qz idem est obiectum et finis fidei. **Cum** ergo affectio rei sperate sit finis eius oportet qz etiam sit obiectum ipsius. **Dicebatur** autem supra qz omnis habitus debet diffiniri per ordinem actus ad obiectum. **Lex** autem et bonum et si in se considerata conuertant quantum ad supposita: tamen in quantum differunt ratione diuerso ordine se habent ad inuicem quia et verum est quoddam bonum: et bonum est quoddam verum. **Et** similiter intellectus et voluntas que distinguuntur penes distinctionem veri et boni habent inter se diuersum ordinem. **In** quantum enim intellectus apprehendit veritatem et quicquid in ipsa continetur sic verum est quoddam bonum: et sic est bonum sub vero. **Sed** in quantum voluntas mouet sic verum est sub bono. **In** ordine ergo cognoscendi intellectus est prior: sed in ordine mouendi voluntas est prior. **Quia** ergo intellectus mouetur ad actum fidei ex imperio voluntatis vt dictum est in ordine mouendi voluntas est prior. **Ideo** non diffinitur prius

per posterius. quia vt dictum est in diffinitione fidei oportet ponere ordinem actus ad obiectum quod idem est quod finis. **Finis** autem et bonum idem sunt: vt habetur. **2. Physicorum** **In** ordine autem ad bonum voluntas cuius est ipse sicut subiecti est prior. **Quare** autem non dicitur diligendarum. **Quod** est quia charitas est presentium et absentium. **Quia** ergo finis non habitus est obiectum fidei: ideo dicitur **Sperandarum** rerum. **Hec** obstat quia res speranda est obiectum spei. **Quia** oportet quod fides sicut ad finem ordinetur ad obiectum illarum virtutum quibus perficitur voluntas cum fides pertinet ad intellectum finem quod imperatur a voluntate. **Sed** cum fides sit vna quia vnitatem obiecti dicitur habere vnum quare non dicitur rei sperande sed rerum sperandarum. **Respondetur** dicendum est quod beatitudo que in se essentialiter est vna quia consistit in dei visione que in se est vna est principium et radix ex qua multa bona deriuantur que sub ipsa continentur sicut votes corporis: societas sanctorum: et multa alia. **Et** ergo ostendat omnia ista pertinere ad fidem loquitur in plurali. **Illud** autem quod dicitur substantia potest multipliciter exponi. **Primo** modo causaliter. et tunc habet duplicem sensum. **Primo** quod est substantia. id est faciens in nobis subistere res sperandas: quod facit duobus modis. **Primo** modo quasi merendo. **Ex** hoc enim quod capiat et submittit intellectum suum his que sunt fidei meret quod aliquando pueniat ad videndum hoc quod sperat. **Alio** modo est merces fidei. **Alio** modo quasi per suam proprietatem presentialiter facit quod id quod creditur futurum in re aliquo modo iam habeatur dummodo creditur in deum. **Alio** modo exponi potest substantia essentialiter quasi fides sit substantia id est essentia rerum sperandarum. **Unde** in greco habetur ypostasis rerum sperandarum. **Essentia** enim beatitudinis nihil aliud est quam visio dei. **Job. 17.** Hec est vita eterna vt cognoscant te solum verum deum etc. **Unde** primo de trinitate. cap. 10. dicit **Augustinus.** Hec contemplatio promittitur nobis actionum omnium finis etc. **Ipsa** ergo plena visio dei est essentia beatitudinis. **Hoc** autem videmus in scientiis liberalibus quod si quis aliqua velit addicere oportet eum primo accipere principia ipsius que oportet credere cum sibi traduntur a magistro. **Oportet** enim credere eum qui dicitur: vt habeatur primo priorum. **Et** in illis principijs quodammodo continetur tota scia sicut conclusiones in principijs et effectus in causa. **Qui** ergo habet principia illius scie habet substantiam eius puta geometrie. **Et** si geometria esset essentia beatitudinis qui haberet principia geometrie haberet quodammodo substantiam beatitudinis. **Fides** autem nostra est vt credam? quod beati videbunt et fruentur deo. **Et** ideo si volumus ad hoc peruenire oportet vt credamus principia istius cognitionis. **Et** hec sunt articuli fidei qui continent totam summam huius scientie quia beatos nos faciet visio dei trini et vnius. **Et** hic est vnus articulus. **Unde** hoc credimus et ideo dicit. **Substantia** rerum sperandarum. **1. p. 13.** **Unde** nunc per speculum et in enigmate: tunc autem facie ad faciem. **Quasi** dicat. **Tunc** erimus beati quando videbimus facie ad faciem illud quod nunc videmus in speculo et in enigmate. **In** his ergo verbis ostendit ordinem actus fidei ad finem. quia fides ordinatur ad res sperandas quasi quoddam inchoatiuum in quo totum quasi essentialiter continetur sicut conclusiones in principijs. **Consequenter** cum dicit. **Argumentum** non apparentium. tangit actum fidei circa propriam eius materiam. **Actus** autem proprius fidei et si sit in ordine ad voluntatem vt dictum est tamen est in intellectu sicut in subiecto quia obiectum eius est verum quod proprie pertinet ad intellectum. **In** actibus autem intellectus differentia est. **Quidam** enim sunt habitus intellectus qui important omnimodam certitudinem

in epistolam ad Hebreos XI

ad cōpletas visionē ei? qđ intelligit sicut patet de intellectu hēst habitus primorū pncipiorū: qđ intelligit qđ omītorum est maius sua parte: videt hoc et est certus. Hoc etiam facit habitus scientie et sic intellectus et scientia faciunt certitudinē et visionē. Quēdā vero alia sunt qđ neutrum faciūt scz dubitatio et opinio. Fides vero tenet medium inter ista quia dicitur est qđ fides facit assensum intellectū quod potest esse dupliciter. Uno modo qđ intellectus mouet ad assentiendū ex euidētia obiecti qđ est p se cognoscibile. sicut in habitu pncipiorū vel cognitū p aliud quod est p se cognoscibile. sicut patet in scientia astronomie. Alio modo assentit alicui non ppter euidētia obiecti a quo non mouet sufficienter. Unde non est certus. sed vel dubitat qđ nō plus habet rationē ad vnā partem qđ ad aliam. Vel opinat si habet quidē rationes ad vnā partem non oīno quietantē ipsum: sed cum for midine ad oppositum. Fides autē neutriū horū dicit simpliciter: qđ nec cum pnis est sibi euidens nec cum duobus vltimis dubitat. sed determinat ad alterā partem cū quadam certitudine et firma adhesionē p quadā electionē voluntariam. Hanc autē electionē facit diuina auctoritas p quā electionē determinat intellectus vt firmiter inhereat his que sunt fidei et eis certissime assentiat. Et iō credere est cum assensu cognoscere. Propria ergo materia habitus fidei sunt non apparentia. Apparentia enī agnitionem habent. non autē fidem vt dicit gregorius. Actus autē fidei est certa adhesio quā vocat apłus argumētus accipiens causam p effectum: qđ argumētū facit fidem de re dubia. Est enī argumētū ratio rei dubie faciens fidem. vt dicit boetius. Vel si sequamur expositionē nominis qua dicit argumētū quasi arguens mentē: et tunc accipit effectum p causā: qđ ex certitudine rei puenit qđ mens cogat ad assentiendū. Unde argumētū dicit non apparentiū id est certa apprehensio eorū que non videt. Quis enī velit verba ista ad debitam formā reducere posset dicere qđ fides est habitus mētis qua inchoatur vita eterna in nobis faciens intellectū assentire nō apparentib⁹. Vbi enī nos argumētū habem⁹ habet alia lra conuictio: qđ p auctoritatē diuinā conuincit intellectus ad assentiendū his qđ non videt. Patet ergo qđ apostolus complete diffinit fidem licet obscure. Per istam enī diffinitionem distinguit fides ab opinione: dubitatione: et suspicionē. qđ p ista non habet firmā adhesionē intellectus ad aliquid. Per hoc autē qđ dicit nō apparentiū distinguit ab habitu pncipiorū et scientia. Et per hoc qđ dicit rerum sperandarū distinguit a fide cōmuniter sumpta que non ordinat ad beatitudinē. Nam p ppiā diffinitionē vnde cōp innotescit et distinguit a quolibz alio sicut est hic. Unde et ad istam omīes alie reducunt. Et sic videt qđ male dicat non apparentiū. qđ vt habet Jo. 20. Thomas vidit et credidit. Item credimus esse deū vnū quod tamē demonstrat a pphetis. Respondeo. dicendū est qđ fides dupliciter accipit. Vno modo ppiē. et sic est non visorū et non scitorū vt patet ex predictis. Et propterea non potest maior certitudo haberi de conclusione qđ de pncipio a quo elicit. quia sēp pncipia sunt notiora conclusionibus. Et ideo cum pncipia fidei non habeant euidētia: nec p consequēs conclusiones. Et ideo intellectus non assentit conclusionibus tanqđ scitis nec visis. Alio modo cōmuniter: et sic excludit oēm certam conclusionem. Et sic loquit augustinus in questionib⁹ euangeliij qđ fides est de quibusdā que vident. Apostol⁹ autē loquit de pma. Et qđ dicit de Thoma dicendū est qđ sicut dicit gregorius. Aliud vidit aliud credidit: qđ vidit humanitatē et credidit diuinitatē. Ad istud de demonstratōne dicendū est qđ nihil prohibet aliquid esse visum

vnū qđ est creditum alteri sicut patet in diuersis statib⁹. Quod enī non est visus in via videt in patria. Unde qđ ego credo angelus videt. Similiter qđ est visus a pphētis vt qđ deus est vnus incorporeus hoc est creditum ab ydeotis sicut ydeota credit eclipsum quā astrologus videt. Et de talibus est fides fm quid tantū. Quēdā autē sunt que simpliciter excedunt statum presentis vie. Et de talibus est fides simpliciter.

Lectio secunda

In hac enim testimoniū consecuti sunt senes. Fide intelligim⁹ apta esse secula verbo dei vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Fide plurimā hostiam abel qđ cayn obtulit deo: per quaz testimonium consecutus est esse iustus: testimonium perhibente muneribus eius deo. et per illam defunctus adhuc loquit⁹. Fide enoch translatus est ne videret mortem: et non inueniebāt: quia transtulit illum dominus: Ante translationem enī testimoniū habuit placuisse deo. Sine fide autē impossibile est placere deo. Credere enim oportet accedentem ad deum quia est: et inquirentibus se remuneratoz sit. Fide: noe respōso accepto de his que adhuc nō videbant metuens aprauit archam in salutē domus sue p quā damnauit mundum: et iusticie que p fidem est heres est institutus.

Supra posuit descriptionē fidei: hic ostendit eam p exemplis. Et circa hoc facit duo. Primo enī in generali manifestat ppositum suū. Secundo in speciali ibi. Fide intelligimus etc. Quantū ad primū sic continuat. Sic ergo describo et cōmendo fidem. nec hoc est de nouo. in hac enī scz fide senes id est sancti patres crediderunt: et p fidem instituti sunt. Sen. 15. Credidit abraam deo et reputatum est illi ad iusticiam. ps. Credidi ppter quod locutus sum. Inter omnes autē patres veteris testamenti illi duo specialiter scz dauid et abraam habent testimoniū fidei. Fide intelligim⁹ etc. in speciali declarat ppositum per exempla antiquorum. Et pmo qđ ad id qđ crediderunt et docuerunt. Secundo quantū ad id quod fecerunt ibi. Fide abel etc. Tertio quantū ad id qđ passi sunt ibi. Alii autē dissentunt etc. Doctrina autē in veteri testamento duplex fuit. Vna aperte posita. Alia vero sub velamine figurarum et mysteriozum velata fuit. Prima de vnitāte dei et creatione mundi. Secunda de mysterio incarnationis et reparationis. Unde sicut ipsi in memoriam creationis colebant sabbata: ita nos in memoriam resurrectionis seruamus dominicam. Quantū ergo ad doctrinam de mundi creatione dicit. Fide intelligimus etc. Quod potest dupliciter legi. Vno modo qđ verbo dei sit ablatiui casus. Et est sensus. Nos sicut antiqui fide id est per doctrinaz fidei scz veteris testamenti Sen. 1. Dixit deus fiat etc. ps. Ipse dixit et facta sunt. Secula esse aptata id est disposita verbo dei id est p imperium dei. Hoc autē pertinet ad fidem qđ scz hoc intelligimus. quia cum fides sit de inuisibilibus secula facta sunt de inuisibilibus scilicet de materia pma que in nuda et priuata omni forma inuisibilis est et omni specie et dispositione carens. Ideo dicit. Et ex inuisibilibus visibilia

Explanatio sancti Thome

ferent. Sed hoc est satis ruditer dictum licet sit verum. **¶** Secundo modo q̄ verbo sit datus casus. Et tunc est sensus. Intelligimus p̄ fidez vt prius secula essent aprata id est conuenientia et correspondentia verbo vt ex inuisibilibus etc. Propter quod sciendum est q̄ verbū dei est ipse conceptus dei quo seipsum et alia intelligit. **Deo** autē comparat ad creaturam sicut opifex ad opus suū. Hoc autē videmus q̄ artifex illud quod producit extra producit in similitudinem conceptus sui. Unde facit domum in materia ad similitudinem domus quam in mente sua formauit. q̄ si domus extra conueniat domui p̄cepto esse opus debito modo ordinatum. si non: non. Quia vero tota creatura optime disposita est vt pote p̄ducta ab artifice in quo non potest cadere error vel aliquis defectus. ideo plenissime fm̄ modum suum conuenit diuino conceptui. Unde boetius de cōsolatione. Pulcrum pulcherrimum ipse mundum mente gerens similiq̄ imagine formans. Ideo dicit. Intelligimus fide secula id est totam vniuersitatem creature aprata id est cōuenienter respondentia verbo id est conceptui dei sicut artificiatū artis sue. **¶** Et dicit illaq̄ se3 sapientiam suam super omnia opera sua. **¶** Sequit̄. Et ex inuisibilibus etc. Sed q̄ apud antiquos cōmūnis animi conceptus erat q̄ ex nullo nihil sit. 11. phisicorū. ideo quando videbant aliquod nouum opus dicebāt q̄ esset factum ex aliquibus inuisibilib⁹. Unde vel ponebāt quodlibet esse in quolibet. sicut empedocles et anaxagoras de quo nihil ad presens. Alij vero latitatioz formarū sicut ipse anaxagoras. Alij ab ydeis sicut plato. Alij ab intelligentia sicut anticensa. Unde fm̄ omnes istos visibilia facta sunt ex inuisibilib⁹ rationibus ydealibus. Nos autē dicimus fm̄ modum predictū q̄ ex inuisibilibus rationibus ydealibus in verbo dei vt per quod omnia facta sunt res visibiles sunt. p̄ducte. Que rationes et si idem sint tamē per diuersos respectus cōnotatos respectu creature differunt fm̄ rationes. Unde alia ratione conditus est homo. et alia equus vt dicit augustin⁹ in libro. 83. q. Sic ergo secula aprata sunt verbo dei. vt ex inuisibilib⁹ rationibus ydealibus in verbo dei vt per quod omnia facta sunt res visibiles fieret. Omnia autē ista verba expresse sunt p̄tra manicheos. Ipsi ei dicūt q̄ non est curandum quid homo credat. sed tantum quid faciat. Sed apostolus. p̄ncipium omnis operis ponit fidem. Unde dicit q̄ est substantia id est fundamentū. Si ne fide ergo frustra sunt opera. Item dicit q̄ non est credendum nisi vnde habet ratio. Contra quod dicit nō ap̄parentium. **¶** Item damnāt vetus testamentum dicentes q̄ a malo principio scilicet a diabolo conditū sit. Contra quod dicit q̄ in hac fide testimonium consecuti sunt senes. **¶** Deinde cum dicit. Fide abel etc. ostendit quid patres antiqui fecerunt. Et p̄mo hoc ostendit de patrib⁹ ante diluuium. Secūdo de patrib⁹ qui fuerūt ante legem ibi. Fide qui vocat̄ abraam etc. Tertio de hijs qui fuerunt sub lege ibi. Fide moyses etc. Ante diluuiū fuerunt tres specialiter deo accepti se3 abel. **¶** Sen. 4. enoch **¶** Sen. 5. noe **¶** Sen. 6. P̄mo ergo ponit fidē abel. Secūdo fidem enoch. ibi. Fide enoch etc. Tertio fidem noe ibi. Fide noe etc. De abel autē ostendit quid per fidem fecerit et quid inde cōsecutus sit. Per fidē abel obtulit sacrificium. Unde sicut confessio est testimonium fidei interioris: ita ex cultu exteriori in sacrificio cōmendat̄ fides ei⁹. Et ex eo q̄ obtulit sacrificium electum: quia de primogenitis gregis et de adipibus eorū ostenditur electa fides eius. Optimum est sacrificium signum fuit electe fidei et p̄bat. **¶** Dal. 1. **¶** Paledict⁹ fraudulētus q̄ habet in grege suo masculum et vorum faciens imolat debile domino. **¶** De sacrificio autē cayn nulla fit mentio q̄tum ad ex-

cellentiam sed solum q̄ obtulit de fructibus terre. Dicit ergo q̄ abel fide obtulit plurimā hostiam. non quantitate sed p̄ciositate q̄ cayn id est meliorem hostiam obtulit q̄ cayn. s. deo. q̄ ad honorem dei. Aliter enim nō placuisset deo. **¶** Glofa dicit. Fide plurima se3 hoc non habet in greco. q̄ plurima est ibi accusatiui casus quod patet ex modo loquendi qui est comparatiuus nisi dicaē fide plurima id est meliore et p̄statioze q̄ cayn obtulisse. q̄ vt dictum est sacrificium exterioris fuit fidei interioris. Ex fide autē duo consequunt̄. **¶** Anū in vita se3 testimonium iusticie. Unde dicit. Consecutus est testimonium esse iustus se3 p̄ fidem. **¶** Mat. 23. **¶** Sanguine abel iusti etc. tamē non p̄pter hoc testimonium xpi dicit ipsum cōsecutus fuisse testimonium iusticie. q̄ nō intrēdit hic introducere nisi auctoritates veteris testamēti. sed p̄pter id q̄ dicit **¶** Sen. 4. **¶** Respexit dñs ad abel et ad munera eius: q̄ respectus domini est specialiter sup iustos. p̄. **¶** Quia li domini sup iustos. Et hoc testimonium p̄hibente deo munerib⁹ eius. Quod forte fuit quia igne celesti incens debantur munera. Et hoc fuit respectus dei. P̄mo tñ respexit ipsum offerentem q̄ oblationē eius: quia ex bonitate offerentis acceptat̄ oblatio que non est sacramentalis. quia sacramentalem bonitatem non imutat malicia ministri. q̄tum autē ad offerentem vt sibi prosit oblatio requirit bonitas in ipso. **¶** Aliud consecutus est post mortem. Unde dicit. Et per illam defunctus ad hoc quē. quia vt dicit glofa post mortem adhuc cōmendat̄ fides eius. quia datur nobis materia loquendi de ipso vt de fide eius et patientia demus exempla ad exhortanduz alios ad patientiam. Sed hec non est intentio apli quia omnia que accipit hic sumit ex scripturis. Unde intelligit̄ de eo quod dicit **¶** Sen. 4. **¶** Vox sanguinis fratris tui clamar ad me de terra. infra. 12. **¶** Veli loq̄ntē q̄ abel. Hoc enim accepit per illam id est per meritū fidei q̄ cōsecutus id sanguis defuncti clamar ad deum et loquat̄ deo. **¶** Deinde cum dicit. Fide enoch etc. cōmendat̄ enoch. Et p̄mo ponit intentū suum. Secundo p̄bat ibi. Et nō inueniebāt etc. **¶** Nō facit autē apostol⁹ mentionē de operibus eius quia scriptura modicum loquit̄ de hoc: se3 tñ ostendit quid ei fecerit deus. quia fide id est p̄ meritum fidei translatus a conuersione huius vite in alia cōsecruatur a morte. Unde dicit. **¶** Ne videret mortem. **¶** Sen. 5. **¶** Non apparuit q̄ tulit eum deus. Et verum est q̄ nondū est mortu⁹ se3 tñ quōs moriet̄: q̄ sententia quā dñs p̄mis parentib⁹ peccantib⁹ inlaxit quocūq̄ die comederit etc. in omnes quocūq̄ modo nascunt̄ ex adam p̄manebit etiā in xpo. p̄. Quis est homo qui viuet et non videbit mortem. **¶** Dors autē duorum dilata est se3 enoch et helye. Et ratio est quia doctrina veteris testamēti ordinat̄ ad p̄missa noui testamēti in quo nobis spes vite eterne p̄mittit̄ **¶** Mat. 4. **¶** Penitentiam agite: appropinquabit enim regnum celozū. Et ideo data sententia mortis voluit dñs ducere hoies in spem vite q̄d fecit in patrib⁹ virtutis status se3 nature legio et gratie. Unde in p̄mo statu dedit spem enadēdi necessitate mortis et hoc est in enoch in lege in helya. In tempore gratie in christo p̄ quē dāt nobis effectus huius p̄missionis. Et ideo alij morient̄: sed christus resurgens ex mortuis iam non moriet̄. Sed duo p̄mi morient̄ p̄ antixpm. Sic ergo translatus est ne videret mortem nō vt solū non sentiret mortem. et hoc in illa generatione. **¶** Deinde cum dicit. Et non inueniebatur etc. p̄bat q̄ hoc habuit p̄ meritum fidei. et p̄mo p̄bat q̄ translatus est. **¶** Secūdo q̄ hoc p̄pter fidez habuit ibi. Ante translationē est etc. Et p̄mū p̄bat per auctoritatem **¶** Sen. 5. quā sub alijs verbis ponit. q̄ ibi dicitur non apparuit. quia tulit eum deus. **¶** Die autē dicit. Et

in epistolam ad Hebreos XI

non inueniebatur quod transulit eum deus. Et idem est sensus. Sap. 4. Placens deo factus est dilectus et viuens inter peccatores translat⁹ est. Sicut enim conueniens fuit quod homo propter peccatum expelleretur de paradiso: ita quod iustus introduceretur. Ite enim per seth septimus ab adam optimus fuit. sic lamech per cayn septimus ab adam pessimus fuit utpote quod per naturam primam introduxit bigamiam. Deinde cum dicit. Ante translationem etc. probat quod prope meriti fidei fuerat translatus: quod antequam transferret dicitur de ipso scriptura quod ambulauit cum deo quod est consentire et placere deo. Propter hoc autem tulit eum deus: sed sine fide impossibile est ambulare cum deo et deo placere. ergo etc. Totam istam rationem quantum ad primas ponit. Et primo maiorem: quod habuit testimonium ante translationem placuisse deo. Et ideo transulit eum deus. Eccl. 4.4. Enoch enim placuit deo et translatus est in paradysum ut dicitur gentibus sapientiam. Quod autem placuerit ostendit scriptura que dicit quod ambulauit cum deo. Mal. 2. In pace et in equitate ambulauit mecum. ps. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Minoris subdit dicitur. Sine fide autem impossibile est placere deo. Eccl. 1. Beneplacitum est illi fides Ro. 3. Arbitramur iustificari hominem per fides. Probatur autem minor cum dicitur. Accedente ad deum oportet credere. Nullus enim potest deo placere nisi accedat ad ipsum. Jac. 4. Appropinquate deo et appropinquabit vobis. ps. Accedite ad eum et illuminamini. Sed nullus accedit ad deum nisi per fidem: quod fides est lumen intellectus. Ergo nullus potest deo placere nisi per fidem. Accedente autem per fidem oportet credere deo. Sicut enim videmus in quolibet motu naturali quod oportet quod mobile ex motu suo in tendat ne mori sit frustra. sed aliquid certum terminum et certam causam quare moueat. prius autem est terminus quam effectus motus consequatur. sic etiam in motu quo aliquis accedit ad deum terminus motus est ipse deus. Unde dicitur oportet credere accedente quia est. Ps. dicitur propter eius eternitatem. Exo. 3. Qui est misit me. Secundo quod sciat quod deus habeat prudentiam de rebus. Aliter enim nullus iret ad ipsum si non speraret aliquam remunerationem ab ipso. Unde dicitur Et inquitentibus etc. Isa. 40. Ecce dominus ueniet. ecce merces eius cum eo. Merces autem est illud quod homo querit ex labore. Matth. 20. Uoca operarios et redde illis mercedem suam. Que merces nihil est aliud quam deus: quod nihil extra ipsum debet homo querere. Sen. 15. Ego peccator tuus sum et merces tua magna nimis: Deus enim nihil aliud dat nisi seipsum. ps. Dominus pars hereditatis mee et calicis mei. Terti. Pars mea dominus dixit anima mea etc. Et ideo dicitur. Remunerator est inquirentibus eum. Non aliud. ps. Querite dominum et confortamini: querite faciem eius semper. Sed nunquam duo hec sufficiunt ad salutem? Respondeo. dicendum est quod post peccatum primi parentis nemo potuit saluari a reatu culpe originali nisi per fidem mediatoris: sed ista fides diuersificata est quantum ad modum credendi secundum diuersitatem temporum et statuum. Nos autem quibus est tantum beneficium exhibitum magis tenemur credere quam illi qui fuerunt ante aduentum christi. Tunc etiam aliqui magis explicite sicut maiores et illi quibus facta fuit aliqua reuelatio specialis. Illi etiam qui sub lege magis explicite quam ante legem. quod data fuerunt eis aliqua sacramenta quibus quasi per figuram reuelabat christus. sed gentiles qui fuerunt saluari sufficiebat eis quod crederent deum esse remuneratorem. quod remuneratio non fit nisi per christum. Unde implicitate credebant in mediatorum. Contra autem illud quod dicitur quod oportet credere quod deus est. quod dicitur est supra quod creditum non potest esse scitum nec visum. deum autem esse est demonstratum. Respondeo. dicendum est quod de deo potest multipliciter ha-

beri noticia. Uno modo per christum in quantum scilicet est pater unigeniti et consubstantialis et alia que specialiter christus de deo patre et filio et spiritu sancto docuit christum ad unitatem essentie et eternitatem personarum. Et hoc tamen est creditum nec in veteri testamentum fuit explicitate creditum nisi a maioribus tamen. Secundo modo quod solus deus colendus est et sic est tamen creditum etiam a iudeis. Tertio modo quod est uerus deus et hoc notum est etiam ipsis philosophis et non cadit sub fide. Deinde cum dicitur. Fide noe etc. ostendit quid noe fecit per fidem et quid inde consecutus est ibi. Et iusticie etc. De ipso autem narrat quinquas que fecit. Primo quod dicitur dei creditum de futuro iudicio quod tamen nondum videbatur. Unde dicitur. Fide noe responso accepto de his que adhuc non videbantur supple crediderat. Secundo quod ex fide timuit. Fides enim est principium timoris. Eccl. 25. Timor domini initium dilectionis eius. Fidei autem initium agglutinandum est illi scilicet timori. Et ideo dicitur. Deuotus scilicet diluuii promissum quod tamen non videbatur. Ergo fides est de inuisibilibus. Tertio mandatum dei impleuit faciendo archam. Unde dicitur aperuit archam id est secundum dispositionem dei conuenienter fecit. Quarto a deo salutem sperauit. Unde dicitur. In salutem domus sue id est familie sue. quod illi soli salui facti sunt. 1. ps. 3. Pauci id est octo anime salue facte sunt per aquam. Quinto ex hoc quod propter fidem predictam fecit damnatum mundum id est mundanos damnabiles ostendit. Reuelato autem sibi de fabricanda archa: rursus fuit desiderio eius et iusticie que est per fidem. Deinde cum dicitur. Et iusticie que etc. ostendit quod per fidem consecutus est. Sicut enim post mortem alicuius aliquis succedit in hereditate eius sic etiam quod a principio mundi non totaliter defecerat iusticia in mundo: quod adhuc durabat mundus. sed in diluuium quasi torus perit mundus. ideo ipse noe quasi heres factus est propter fidem suam. Vel iusticie que habet per fidem. vel sicut patres sui iustificati fuerunt per fides: ita ipse factus heres est iusticie per fidem scilicet imitator per fidem paterne iusticie.

Lectio tertia.

Ade qui vocatur abraam obediuit in locum exire quem accepturus erat in hereditatem et exiit nesciens quo iret. Fide: demoratus est in terra re promissionis tanquam in aliena: in casulis habitando cum ysaac et iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex et conditor deus. Fide: et ipsa sara sterilis virtutez in conceptione seminis accepit etiam preter tempus etatis: quoni am fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Propter quod et ab uno orti sunt: et hoc emortuo tanquam sidera celi in multitudinem: et sicut arena que est ad oram maris innumerabilis.

Supra posuit apostolus exemplum fidei in patribus qui fuerunt ante diluuium qui fuerunt communiter patres tam gentiliuz quam iudeoz: hic specialiter descendit ad patres qui fuerunt post diluuium qui specialiter fuerunt patres iudeoz. Et primo ponit exemplum fidei abraam qui fuit pater credentiu. Unde et primus accepit signaculum fidei ante legem. Et primo ostendit quod fecerit abraam. Secundo quod fecerit ysaac. Tertio quod fecerit iacob. Quarto quid fecerit ioseph. Secundus ibi. Fide et de futuris. Tertius ibi. Fide iacob etc. Quartus

Explanatio sancti Thome

tum ibi fide ioseph etc. Iterum p̄ma in duas. P̄mo enim ponit q̄d fecerit q̄tum ad exteriorē et humanā cognitionem. Secūdo q̄d fecerit q̄tum ad deū ibi. fide obtulit etc. Circa p̄imum tria facit. P̄mo enim ostendit quid fecerit q̄tum ad habitationē. Secūdo quid fecerit q̄tum ad generationem ibi. fide et ipsa sara etc. Tertio quid fecerit q̄tum ad suā conuersationē ibi. Juxta fidē etc. Itē q̄tum ad habitationem duo ostendit. P̄mo quid fecerit q̄tum ad primā loci mutationē. Secūdo q̄tum ad alteri in habitationē ibi. fide moratus etc. Et autē ostendat exemplum suū de abraā magne auctoritatis esse. P̄mo ponit celebritatem nois eius dicens: Ille qui vocat se a deo. Gen. 17. Vocaberis abraam. Item vocat ab hominibus Eccl. 4. 4. Abraam magnus pater multitudinis gentium. Talis ergo a deo vocatus et ab hominibus p̄dicatus dignus est exemplo. Secūdo ponit exemplū eius dicens: Quia fide obediuit etc. Per fidē enim informamur ad obediendū deo de inuisibilibus. Ro. 1. Ad obediendū fidei etc. Exire in locum quem accepturus erat in hereditatem. de quo Gen. 12. Egredere de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui et veni in terrā quam monstrauero tibi. Dñs autē terrā illam debebat sibi dare in hereditatem Gen. 13. Omnē terram quā conspicias tibi dabo. Sed nunquid non ipse cū p̄re suo thare exierat de terra sua. Ergo non exiuit ex precepto dñi. sed p̄ patrem. Respondeo. dicendū est q̄ cum patre exiuerat reuersurus iterum. sed ex precepto dñi exiuerat in mesopotamiā syrie vbi mortuo patre intendebat remanere. s̄ ex mandato dñi venit in terram chanaan. Et nunquid erat hoc mirabile ut sic de hoc oporteret habere fidem et credere deo? Sic quod nescitis quo iret id est ut iret ad rem ignotam. Quod autē est ignotū est inuisibile. Per illā obedientiam abraae nobis designat q̄ debemus ab omni affectione carnali exire si volumus hereditatē nram habere p̄s. Obluiscere populum tuum et domū patris tui. Esa. 64. Oculi non vidit deus absq̄ te que preparasti expectantibus etc. Unde hereditas ista est nobis ignota. Deinde cum dicit. fide moratus est etc. ostendit quid p̄ fidem fecerit q̄tum ad in habitationē. Et p̄mo q̄d fecerit ostendit. Secūdo subdit causam quare ibi. Expectabat enim etc. Videm⁹ enim q̄ aliqui aliq̄s exiit de terra natiuitatis sue et vadit alibi vbi facit mansionē suam p̄peruā. Sic non fecit abraam: sed sicut aduena fuit in terra chanaan. et sicut aduena mortu⁹ est in ipsa. quod patet quia non fecit ibi domū nec firmā mansionē: sed habitauit in casulis et tabernaculis q̄ sunt habitacula mobilia. Unde semper fit mentio de tabernaculis q̄ loquit de abraam Unde ex precepto dñi habitauit ibi ut aduena. Act. 7. Non dedit illi in ea hereditatē nec passum pedis. Gen. 21. Fuit colonus terre philistinorū diebus multis. Quod quidem verum est q̄tum ad id q̄ dñs ei gratis donatus esset non q̄tum ad id q̄d emit. Unde dicit q̄ fide demoratus est in terra repromissionis: quod fuit ei frequenter promissa sicut patet Gen. 12. vsq̄ ad. 21. capitulū sicut in aliena. q̄d patet quod habitando in casulis que dicunt a casendo et in tentorijs mobilibus: et q̄ animo nō redeundi in patriam suam etiam si plus vixisset. patet quod cū ysaac et iacob habitauit non quidē simul sed successiue q̄ erant filij promissionis. q̄ ipsis facta est promissio. Gen. 17. et 28. Et dicit coheredibus repromissionis in quo dat nobis intelligi q̄ in mundo isto debemus conuersari sicut alieni et aduene. 1. Corin. 7. Qui vtiuntur hoc mūdo tāq̄ non vtiunt. infra vltimo. Non enim habemus hic manentem ciuitatē sed futurā inquirimus. Deinde cum dicit Expectabat enim etc. ostendit quare morabatur sicut aduene. quod scilicet non reputabant se aliquid habere sup̄ terram.

sed querebant hereditatem celestē ciuitatē. p̄s. Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis hierusalē. hierusalē q̄ edificat ut ciuitas Esa. 33. Oculi tui videbunt hierusalē habitationē opulentā tabernaculū quod nequaquā vltra transferri poterit. etc. Non tabernaculū mobile. Et dicit ciuitas p̄mo p̄pter ciuium vnitatem que vnitatis est p̄ pacem. p̄s. Lauda hierusalē dñm: lauda deum tuū syon Et sequit. Qui posuit fines tuos pacem. Esa. 32. Sede bit populus me⁹ in pulchritudine pacis in tabernaculis fiducie in requie opulenta. Jo. 17. Et sint vnum sicut et nos vnum sumus. Secūdo est ordinata q̄d fit maxime p̄pter iusticiā et nō ad malū faciendū. Ibi autē est p̄perua iusticia Ezech. 48. Omne ciuitas ex illa die dñs ibidē. Tertio p̄ se sufficiens ad omnia que sunt necessaria. Quod p̄ se cūssime ibi erit: quod ibi est status bonorū omnium aggregatione p̄fectus p̄s. Hierusalē que edificat ut ciuitas: cui parti cipatio eius in idipsum. Ista ciuitas h̄z fundamenta in quo significat eius stabilitatē. Esa. 33. Tabernaculum quod nequaquā vltra transferri poterit. Sunt autē fundamenta p̄ma pars edificij. Unde angeli sunt huius ciuitatis fundamenta. p̄s. Fundamenta eius in montibus sanctis. Homines enim assumēt ad ordinem angelorū Ecclē vero fundamenta sūt apli Apoc. 21. Actor autē hui⁹ ciuitatis est ipse deus nō humane artis sapiētia. 2. cor. 5. Scimus quā sit terrestris dom⁹ nostra hui⁹ habitatio: nis dissoluat q̄ edificacione a deo habemus domū non manufactā sed eternā in celo. Ad cuiuslibet autē ciuitatis edificacionem duo requirunt. P̄mū est auctoritas p̄ncipis qua mediante firmet q̄ dicit conditor eius a quo et ipsa nomē accipit. Hierusa a romulo roma. Et sic illius ciuitatis dicit deus conditor eius. p̄s. In ciuitate dei nostri deus fundauit eam in eternum. Secūdū est modus disponendi ipsam qui cōmendat sapiētia artificis. Et sic deus dicit artifex eius. q̄ ordinata est s̄m dispositō et sapiam dei. p̄s. Magn⁹ dñs et laudabilis nimis in ciuitate dei nri. etc. Debita cū dispositio opis cōmendat opificem. Nusq̄ autē ita relucet diuina sapiētia. sicut ibi. Et iō ibi nimis laudabilis dicit. Deū cū dicit. Sara fide et ipsa etc. ostendit q̄d ibi p̄ fidem vxor eius cōsecuta est. Et circa hoc duo facit. q̄ p̄mo ostendit q̄d consecuta est ipsa Secūdo q̄d cōsecuta est in filijs ibi. Prop̄ q̄d et ab vno etc. In vxore autē eius sara duo defectus erant p̄pter q̄s oino videbat q̄ impossibile ipsaz posse cōcipere. Unde credere illa fuit magne fidei. Anū erat q̄ sterilis. Gen. 11. Erat autē sara sterilis. Aliud q̄ iam p̄pter defectum etatis non erat naturaliter apta ad generatiōē Gen. 18. Desiderant fare fieri muliebria. Itē ip̄sa dicit ibidē. Ego iam senui et dñs me⁹ vetulus est. Itos duos defect⁹ tāgit aplus. P̄mū cū dicit. Sara sterilis. Secūdo cū dicit Et p̄ter tēpus etatis etc. Tamē his non obstantibus ipsa accepit virtutē in conceptione seminis fide scilicet vel sua vel abrae. q̄ et si erat impossibile s̄m naturā q̄ nonagenaria et centenaria conciperet: tñ vterq̄ credidit deo cui nihil ē difficile. Unde dicit q̄ fidelē credidit esse euz q̄ repromiserat. Sed cōtra q̄tum ad abraam et videt q̄ non credidit. q̄ Gen. 17. dicit q̄ risit dicens in corde suo. Putas ne centenario nascerē filij et sara nonagenaria pariet? Iterū q̄tum ad sarā Gen. 18. dicit q̄ risit occulte dicens Postq̄ ego cōsenui et dñs me⁹ vetul⁹ est voluptati operam dabo. Rūdeo. dicendū est q̄ q̄tum ad abraā risus eius nō fuit dubitationis sed admirationis. In Ro. 4. Nō hesitant diffidentia. s̄ cōfortat⁹ est fide dans gl̄iam deo plenissime sciens q̄ q̄d pmisit de⁹ potēs est et facere. An nec reprehendit risus eius a deo q̄ cor da oim noit. Sara autē p̄mo dubitauit in p̄ma pmissione. s̄ q̄ angelus recurrit ad potentiā dei cū dixit. Nunquid des

in epistolam ad Hebreos XI

quod est difficile tunc credidit. et hec fuit quasi secunda promissio. Et ideo dicit quod reprobavit: quia in promittendo primo non credidit. sed in reprobando. Sciendum est quod omnes conceptus miraculose fuerunt in veteri testamento fuerunt quasi figura illius maxime miraculi quod fuit in christi incarnatione. **H**oportuit enim naturam eius ex virgine per aliam figuram: et ad preparando alios ad credendum. **N**on tamen ponit figuram ex equo. quia necessario figura desinit a figurato. Et ideo scriptura partem virginis ostendit per partem sterilitatis. scilicet sara ane et elizabeth. **S**ed differetia est quia sara a deo miraculose accepit virtutem percipiendi: sed tamen ex humano semine. Et ideo dicit hic in conceptibus feminis. **B**eata vero virgo sine semine. **U**n in sara virtus diuina preparavit materiam ad concipiendum tamen ex sanguine. sed in beata virgine etiam preparavit illam purissimam materiam: cum hoc fuit ibi virtus spiritus sancti loci feminis. **U**bi enim ex virginitate: sed mystico spiramine factus est verbum dei caro. **D**eum cum dicit. **P**rophet quod et ab uno et ostendit quod conceptus est in filijs ex virtute dei: sed multis plicatio feminis. **U**bi primo consideranda est radix huius multitudinis que fuit una scilicet abraam. ubi dicitur. **P**ropter quod scilicet meritum fidei ab uno scilicet abraam. **E**sa. 51. **U**nu vocavi eum et benedixi ei et multiplicavi eum. **S**ed consideranda est portio eius: quia iam emortuus. **U**n dicit. **E**t hoc emortuus: quia iam vetulus erat: vir supra dictus est. **S**ed pro quia mortua sara multos filios genuit ex alta vxore sicut patet gen. 15. ergo male dicit emortuo. **R**atione dicitur quod vetulus huius generat ex iuuecula: non autem ex vetula. **E**t sic erat in ipso mortua virtus generandi spiritu ad saram: non tamen ad alias. **U**el dicitur est quod intelligit ab uno scilicet vtero sara iam emortuo. **R**o. 4. **E**t emortua voluit sara. **E**sa. 51. **A**ntedite ad abraam prementem tibi ad saram que peperit vos. **T**ertio consideranda est differetia inter illos que ex abraam processerunt. **S**icut enim non omnes viri. **R**o. 9. que sunt ex israel huius sunt israelite: sic nec hi que sunt ex semine abraam omnes sunt filij. sed que filij sunt promissionis estimant in se. **I**dem enim operantes dividit in duos: scilicet in bonos et malos. **B**oni significantur per stellas de quibus dicitur quod orti sunt tanquam sidera celi in multitudine. **B**ar. 5. **S**telle dederunt lumem i custodibus suis et letate sunt. **M**ali vero significantur per arenam maris coniguum: quia mali tudei de semine abraam profuerunt gentilitati. **A**rena autem fluctibus maris undique concutitur et mali turbantur mundi. **E**sa. 57. **C**or impij quasi mare feruens. **I**udei autem non omnino fuerunt arena: sed quasi arena: quia communicabant cum gentibus in malis. **U**n ponit dicit terminus maris **I**ere. 5. **P**osuit arenam terminum mari. **I**te arena sterilis est et infructuosa. **I**ta etiam petrosus sunt steriles ab omni opere boni fructus. **U**n dicitur quod etiam orti sunt sicut arena que est ad quam maris innumerabilis. **E**t est primo hyperbolice. **U**el dicitur innumerabilis non quia non possit numerari: sed quia non defacili potest numerari. **S**en. 22. **M**ultiplicabo semen tuum sicut stellas celi et velut arenam que est in litore maris.

Lectio quarta.

Intra fide defuncti sunt omnes isti: non accepti reprobationibus: sed a longe eas aspicientes et salutantes et patientes: quia pegrini et hospites sunt super terram. **Q**ui enim hoc dicitur significat se patriam inquirere. **E**t si quidem ipsius memissent de qua exierunt: habebant vtiq; tempus revertendi. **N**unc autem meliores appetunt id est celestem. **I**deo non confundit deo vocari deo eorum. **P**aravit enim illis civitatem. **V**ideri: obtulit abraam ysaac cum tempore: et vnguentum offererat in quo susceperat re-

promissiones ad que dicitur: quia in ysaac vocabit tibi semen: arbitraris quia a mortuis suscitare potes deo. **U**n cum et in pabola accepit. **S**upra commendavit aptus fide abraam spiritu ad habitandos et generationem: hic commendat ipsum spiritu ad suam conversionem usque ad mortem. **E**t circa hoc facit tria. **P**rimo enim ostendit quod per fide fecit. **S**ecundo ponit unum quod punit ad fide ibi. **Q**ui enim hoc dicitur. **T**ertio ostendit quod per fide recepit ibi. **I**deo non confundit deo. **E**t fide abraam et filiorum eius commendat ex perseverantia: quia usque ad mortem perseveraverunt in fide. **M**at. 10. et. 24. **Q**ui autem perseveraverit usque in finem hic saluus erit. ideo dicitur. **I**ntra fide omnes isti defuncti sunt propter enoch. **U**el omnes isti scilicet abraam ysaac et iacob. **E**t hoc est melius dicitur. quia istis solis facta est promissio. **I**tem commendat eos a longa promissio dilatatione. **U**n dicitur. **N**on accepti promissionibus. **S**ed pro videat quod receperunt promissionem. **E**ze. 33. **U**nus erat abraam et hereditate terram. **R**atione dicitur est quod possedit id est possidendi primo promissionem accepti non tamen actu possedit ut patet a ce. 7. **E**t sequitur. **S**ed a longe eas aspicientes quod erat per fide. **Q**ui dicit. **I**ntra vites visu fidei. **E**t forte de loco isto scriptum est illud risonum in primaonica adventus. **A**spiciens a longe et. **E**sa. 30. **E**cce nomen domini venit de longinquo. **E**t salutantes. i. venerantes. **E**t loquitur finem chrysolomum ad similitudinem nautarum que quando primo videt portum prumpit in laudem et salutem civitatem ad quam vadunt. **I**ta scilicet pres videntes per fide christum venturum et gloriam quam per ipsum persecutori erant salutabatur. i. venerabant ipsum. **p**s. **B**enedictus qui venit in nomine domini deo. **p**s. 8. **A**braam pater videret videret diem meum: vidit et gaudium est. **I**te commendat fide ipsorum ex sincera confessione. quia ut dicitur **R**o. 10. **C**orde creditur ad iusticiam: ore autem confessio fit ad salutem. **E**t ideo dicitur. **E**t patientes: quia pegrini et hospites sunt super terras isti enim tres vocaverunt se aduenas et pegrinos. **R**o. gen. 23. dicit abraam. **A**duena sum et pegrinus apud vos. **D**icit etiam a domino ad ysaac. **S**en. 26. **Q**uiesce in terra quam dixero tibi et pegrinare in ea. **J**acob etiam. 47. dicit. **D**ies pegrinatiois vite mee. **D**icit autem pegrinus que est in via tendendi ad alium locum. **E**sa. 23. **D**ucet ea longe pedes sui ad pegrinandum. **S**ed advena est ille que habitat in terra aliena licet non intendat ulterius ire. **I**sti autem non solum patientes se esse aduenas sed etiam pegrinos. **S**ic etiam sanctus vir non facit mansionem suam in mundo: sed semper saragut tendens re ad celum. **p**s. **A**duena ego sum apud te et pegrinus sicut omnes pres mei. **D**einde cum dicitur. **Q**ui enim hoc dicitur. ostendit quod ista confessio pertinet ad fide. **N**ullus enim est hospes et pegrinus nisi que est extra patriam et redit in illam. **U**n huius patientes se esse hospites et pegrinos super terram significat se tendere ad patriam suam scilicet celestem hierusalem. **S**al. 4. **I**lla que sursum est hierusalem libera est. **E**t hoc est quod dicitur. **Q**ui enim hoc dicitur significat se patriam inquirere. **S**ed quia forte posset aliquid dicere quod vixit et quod ipsi erant pegrini in terra philistinorum et chananeorum in quo habitabant. tamen intendebant redire in terras vnde exierat. hoc remouet dicens. **E**t si quidem illi pres sue scilicet memissent de qua exierat habebant vtiq; tempus revertendi: quia prope erat. **N**unc autem meliores appetunt: quia celestem. **U**n **S**en. 24. dicit abraam suo suo. **C**ave ne quando filium meum reducas illuc. **p**s. **E**legi abiectus esse in domo dei mei magis quam habitare in tabernaculis petrorum. **I**te **A**na petij a domino hac requiram ut habitet in domo domini oibus diebus vite mee. **I**psi huius pres ista inquirebant non domum patriam vnde exierat **I**n que significat quod illi que exierat de vanitate seculi non debent illuc redire mere. **p**s. **O**bluiscere populum tuum et domum patris tui. **L**uc. 9. **N**emo mittens manum suam ad aratrum et respiciens retro aptus est regno dei. **p**hil. 3. **Q**ue retro sunt obliuiscens in anteriora me extendens. **P**ater autem quod ista eorum

Explanatio sancti Thome

Abbo et facto p[ro]fessio p[ro]inet ad fidē. q[ui] ip[s]i illis q[ui]d solū eis p[ro]missum fuerat nec exhibitū firmissime crediderūt etiā v[er]q[ue] ad mortē. Unde iuxta fidē. i. iuxta se h[ab]es fidē suā s[ed] i[n] sociā et inseparabilē defuncti sunt. Apoc. 2. Ego fidelis v[er]q[ue] ad mortē. ¶ Deū cū dic. Nō nō p[ro]fuit. et. ostendit q[ui]d ex fide sua meruerit accipere. hoc autē fuit honor maxim[us]. Reputat autē maximus honor q[ui] denotat aliquis ab ali quo solēni officio vel seruitio magni et excellētis d[omi]ni vel p[ri]ncipis sicut notarius pape vel cancellari[us] regis. Dator autē honor est quādo ille mag[is] d[omi]n[us] vult nominari ab his qui seruiūt ei. Sic autē est de istis tribus abraam: ysaac: et iacob. quor[um] d[omi]n[us] rex magn[us] sup[er] omnes deos specialiter vocat se eorum deū. Unde Ro. 3. Ego sum de[us] abraam: deus ysaac: et deus iacob. Unde dicit. Ideo nō confundit deus vocari deus eor[um]. Et hui[us] potest triplex ratio assignari. Prima q[ui]a deus p[ro]p[ri]e cognoscit. In autē legitur p[ri]mo separasse se p[ro] cultū specialem ab infidelibus. Unde et abraā p[ri]mus accepit signaculū fidei Ro. 4. Et fieret pater multitudinis gentiū. Et ideo p[ro]ponitur nobis in exemplū sicut illi p[ro] quos deus p[ri]mo cognuit est et p[ro] eos deus nominatus est vt obiectū fidei. Et idcirco ab eis voluit nominari. ¶ Secunda s[ecund]o in aug. in glosa q[ui] i istis later aliq[ui]d mysteriū. In istis enī inuenim[us] similitudinē generatiōis q[ui] deus regenerauit filios spūales. Videm[us] autē in istis quadruplicē modū generādi. P[ri]mus modus est liberorū p[ro] liberos sicut abraam p[ro] iaram genuit ysaac q[ui] genuit p[ro] rebecca[m] iacob. Iacob autē octo patriarchas p[ro] lyam et rachelē. Secundus modus fuit liberos p[ro] ancillas sicut iacob p[ro] balam et zelpbam genuit dan et neptalim gath et aser. Tertius mod[us] fuit seruoꝝ p[ro] liberas. sicut ysaac genuit p[ro] rebecca[m] esau de q[ui] dicitur est Dator seruiet minori. Quartus mod[us] fuit seruoꝝ p[ro] ancillas. sicut p[ro] agar genuit abraam ymael. In hoc q[ui] de signat diuersus modus: q[ui]a d[omi]n[us] spūales filios generat. q[ui]a aliqui bonos p[ro] bonos. sicut timotheū p[ro] paulū. Aliq[ui] bonos p[ro] malos et ista est generatio liberor[um] p[ro] ancillas. Aliq[ui] malos p[ro] bonos sicut simonē magū p[ro] philippū. Et ista est generatio seruoꝝ p[ro] liberos. Dator autē generatio p[ro] malos reputat in semine. Unde Gal. 4. Eijce ancillam et filium eius. ¶ Tertia ratio et videt magis s[ecund]o intentionē ap[osto]li: q[ui]a consuetū est q[ui] rex vocat a p[ri]ncipali ciuitate v[er]a p[ri]a tota sicut rex hierusalē. rex romanor[um]. rex francie. Et ideo deus p[ro]p[ri]e vocat rex et deus illorū qui specialiter spectat ad ciuitatē illam hierusalē celestē cuius artifex et p[ro]dator est deus. Et q[ui] isti verbo et facto ostēdebant se ad illā ciuitatē p[ro]tinere. ideo dicit deus illorū. ¶ Unde dicit. Parauit enī illis ciuitatē id ē est. cōditor ciuitatis illius quā ipse habebat p[ro]p[ri]ā. ¶ Deinde cum dicit. Fide obtulit et. ponit vnū aliud exemplū in signe circa fidem abrae in q[ui]ntum respicit deum scz illud maximū sacrificiū eius q[ui] ad mandatū d[omi]ni voluit vngentū suūz imolare filiū. Gen. 22. Et de hoc ostēdit tria. P[ri]mo q[ui]d fecerit. Secundo q[ui] hoc ad fidē p[ro]inet ibi. Et vngentū et. Tertio quid ex hoc recepit ibi. Unde cum et in parabola et. Dicit ergo. Abraam cum temptaret obrulit id est offerre voluit fide ysaac sicut pater p[ro] totum duodecimū capitulū. Gen. ¶ Sic est duplex questio. Vna q[ui]a in nocentem occidere est cōtra legem nature et ita peccatū. Ergo volēdo offerre peccauit. Respondeo dicendū est q[ui] ille qui ex mandato superioris interficit si ille licite p[ro]cipit: alius licite obedit et potest licite exequi ministeriū suū. Deus autē habet mortis et vite auctoritatē. 1. Reg. 2. Dominus mortificat et viuificat. Deus autē subtrahēdo vitam alicui etiam innocenti nulli facit iniurias. Unde et quorūdis dispositione diuina multi nocentes et innocētes moriunt. Et ideo dei mandatū licite poterat exequi. ¶ Item querit de hoc q[ui]d dicit. Et temptaret. Deus enī

nullū tēptat: q[ui]a temptare est ignorantis. Respondeo dicit dū est q[ui] diabol[us] tēptat vt decipiat. 1. thessal. 3. Ne forte temptauerit vos q[ui] temptat. Hoc patet in temptatiōe q[ui] tēptauit xpm Mar. 4. Nō tēptat vt cognoscat. 3. Reg. 10. dicit de regina saba q[ui] venit ad salomonē vt tēptaret eū in enigmatib[us]. Sic nō tēptat de[us] q[ui] oīa nouit. s[ed] tēptat vt hō sibi ipsi inotescat q[ui]re fortitudinis et fragilitatis sit in se. Deut. 8. Et tēptaret te et nota fieret q[ui] in tuo alio versabant. Itē vt alij tēptatū cogiscant q[ui] ex hoc eis p[ro]ponit in exemplū sicut abraā et iob. Eccl. 4. et. 1. Mach. 2. Abraā in tēptatiōe inuenit[ur] ē fidelis. ¶ Deinde cum dicit. Et vngentū et. multū subtiliter ostendit q[ui] illa obedientia p[ro]tinebat ad fidē. Sicut enī supradictū est Abraam licet multū tēner credidit deo p[ro]mittenti q[ui] in ysaac benedicimus esset ei in semine. credebat quānam deum posse mortuos suscitare. Cum ergo p[ro]cipiebat ei q[ui] occideret non erat spes ultra iam de sara iam valde anti qua. q[ui]a ysaac erat iam adolecens posse habere filios. Et ideo cū crederet obedien dū mandato dei nō restabat nisi q[ui] crederet resuscitari ysaac p[ro] quez debebat ei vocari semē. ¶ Unde dicit. Et vngentū scz sara de q[ui] scz filio nato debebat deus pactū p[ro]missus cōplere. sicut patet Gen. 17. ¶ Vel vngentū scz inē liberos. Gen. 22. Tolle filiū tuūz vngentū ysaac q[ui] susceperat rep[ro]missiōes. Ad quē etiāz dicitur est id ē rōne cui[us] et. ¶ Arbitrans id ē firmiter credens q[ui]a a mortuis potēs est de[us] enī suscitare. Hoc q[ui] fuit argumentū fidei maximū. q[ui]a articulus resurrectionis est vnus de maiorib[us]. ¶ Deinde cū dicit. Et enī et in parabola accepit et. ostendit q[ui]d p[ro] fide meruit. q[ui] cū iā nō restaret aliud nisi imolari ipsum vocauit eum angel[us] et arietē benērentē cornib[us] loco filij imolauit. Hoc autē fuit parabola id ē figura xpi futuri Aries ei herēs cornib[us] inē vepres ē humanitas p[ro]p[ri]a cruci q[ui] passa ē. ysaac. i. diuinitas euasit eum de[us] vere mortu[us] ē et sepult[us]. Et sic patet q[ui] ista figura valde incomplete adequat figuratū. Accepit q[ui] enī. i. ysaac in parabola. i. in figurā xpi crucifigendi et imolandi.

Lectio quinta.

Ide: et de futuris bndixit isaac iacob et esau. Fide: iacob moriens singulos filioꝝ ioseph bndixit: et adorauit fastigium virge ei. Fide ioseph moriens d[omi]ni p[ro]fectiōe filioꝝ isrl' meorat[ur] et d[omi]ni ossib[us] suis madauit. Fide moyses nat[us] occidit[ur] ē mētib[us] trib[us] a pentib[us] eo q[ui] vidissent elegātē infantē: et nō timuerūt regi edictū. Fide moyses grādis fact[us] negauit se eē filiū filie pharadis: mag[is] eligens affligi cum p[ro]p[ri]o dei temporalis peccati h[ab]ere iocunditatē: maiores diuitias estimans thesauro egyptioꝝū improp[er]iū xpi. Aspiciebat enim remunerationē.

Supra posuit ap[osto]li exemplū d[omi]ni fide abrae: hic ponit exemplū de fide isaac iacob et ioseph. Et p[ro] de fide isaac. Dicit q[ui] q[ui] isaac fide de futuris. i. q[ui] se extēdebat ad futura bndixit iacob et esau. ¶ Bndixit d[omi]ni futuris. i. p[ro] futuris. ¶ Bndixit d[omi]ni q[ui] se extēdebat ad futura. Verba ei sua nō hēbāt efficaciam nisi ex virtute dei p[ro] quā q[ui]dē bndictiōz minor p[ro]latu fuit maiori. Quō nō fuit q[ui]ntū ad p[ro]sonas eor[um]. s[ed] q[ui]ntū ad duos p[ro]p[ri]os q[ui] ex ip[s]is exierūt. p[ro]p[ri]o. In ydumeā extēdā calciamē tū mēti. Fuerūt ei ydumei q[ui] egressi sunt de esau subiecti filijs isrl'. In q[ui] significabat q[ui] minor p[ro]p[ri]us scz gentiū p[ro] fide debebat p[ro]uenire p[ro]p[ri]i maiorē scz iudeos. Mar. 8. Multi ab oriente et occidentē veniēt et recubēt cū abraā isaac et iacob in regno celoꝝū. filij autē regni eijsent in te

in epistolam ad Hebreos XI

nebras exteriores. **I**ta vero benedictio que erat de se de gentiū futura p̄ fidē facta fuit. qz respicit aliqd futurū. **D**einde cū dicit. **F**ide **J**acob moyses etc. psequit de fide iacob. et ponit illud qd ipse fecit in benediceo duobus filiis ioseph. sicut habet **Gen.** 48. vbi dicit qz cum nūciatū fuisset ioseph qz pater eius egrotaret adduxit duos filios suos quibz iacob benedixit cācellatis manibus in hoc preferēs efrāim manasse quantū ad dignitatē qz de efrāim fuit dignitas regalis scz ieroboā. **H**ec autē benedictio fuit per fidē: qz reuelatū ei fuit qz ita futurū erat. **Q**ue quidē benedictio referebat ad populū qui egressus est ab ipis nō ad personas ipoz. **I**tem per fidē adorauit fastigiū virge ei⁹. hoc habet **Gen.** 30. vbi dicit qz fecit ioseph turare qz sepeliret eū in sepulchro patrū suoz. et post iuramentū tanqz securus de pmissio adorauit ad caput leculi vt dicit **Isa.** nostra. **U**t fastigiū virge eius vt dicit **Isa.** **U**t sup fastigiū vt habet in greco. **E**t torū hoc potest stare qz ipē erat senex et ideo portabat virgā vel recepit sceptrū ioseph donec iurasset et ante qz redderet ei adorauit nō ipam virgā nec ioseph vt populū male putauerit sed ipm vbi inuix ad cacumē vel sup fastigiū virge eius. **U**t qd motus fuit ex p̄sideratōe p̄tatis xpi quā p̄tās ioseph p̄figurabat. **I**pe em̄ tanqz p̄fectus egypto portabat sceptrū in signū p̄tatis xpi. **P**s. **R**eges eos in virga ferrea. **U**t si adorauit fastigiū idē est sensus. qz adorauit xpm significatū per virgā illā sicut et nos adoramus crucifixū et crucē ratiōe xpi passi in ipa. **U**nde pprie non adoramus crucē: sed xpm crucifixū in ipa. **D**einde cū dicit. **F**ide ioseph moriens etc. psequit exemplū de fide ioseph vbi ponit duo: que hūc **Gen.** vlti. vbi dixit fratribz suis **C**onstitabit vos dñs. et mādauit ossa sua inde portari. **U**nde fides ei⁹ fuit quantū ad duo. **P**riū qz credidit p̄missionē factā de bere ip̄leri per reditū filioz isrl in terrā p̄missiōis. **S**ecūdo qz in ipa credebat xpm esse nasciturū et resurrecturū et multos cū ipō vnde desiderabat h̄re partem in illa resurrectione. **E**t hoc est qd dicit qz ioseph moyses fide. i. per fidē memoratus est de p̄fectiōe filioz israel. et hoc quantū ad primū. et de ossibus suis mādauit quātū ad sc̄m. **S**ed quare nō fecit se statim portari sicut pater suus. **R**ūdo. **D**icendū qz hoc nō potuit qz nō habebat tūc tantā p̄tatem sicut h̄bat in morte p̄ris. **E**t ideo tūc poterat qd tūc circa moysē sicut non potuit. **S**ecūdo qz sciebat qz multas afflictōes debebat sustinere filij isrl post mortē eius. **E**t qz haberēt certā spem de liberatione sua et reditū ad terrā p̄missiōis voluit ad solatiū corpus suū remanere cū ipis. **U**t et moyses tulit illud secū sicut et quelibet tribus corpus p̄ris sui. vt dicit hieron. **D**e inde cū dicit. **F**ide moyses etc. psequit de p̄tibz qui fuerūt sub lege. **H**oc em̄ ip̄s incepit a moysē. **Act.** 24. **L**egē mādauit moyses in p̄ceptis iusticiarū. **Jo.** 1. **L**ex per moysen data est. **I**stud autē ip̄s distinguit in tria. scz ante exitū de egypto. in exitu et post exitū. **U**nde tria facit. **P**rimo em̄ ostendit qd factū sit ante exitū. **S**ecūdo qd in exitu ibi. **F**ide reliquit egyptū etc. **T**ertio qd in terra p̄missiōis ibi. **Q**uid adhuc dicā etc. **C**irca primū duo facit. **P**riū em̄ ostendit quid factū sit in naturate moysi. **S**ecūdo qd ip̄s fecit ibi. **F**ide moyses etc. **U**bi tangit hystoria que ponit **Exod.** 1. qz pharao mādauit occidi masculos ne multiplicarent. **S**ecūdo habet qz parētēs moysi videntes ipm elegantē absconderūt eū mētibz tribus qd attribuit ap̄ls fidei ipoz. **C**redebat em̄ aliquē nasciturū qui liberaret eos ab illa seruitute. **U**t ex elegātia pueri estimabāt aliquā virtutē dei esse in illo. **I**psi em̄ erant rudes et rustici sudātes in opibus luri et lateris. **Eccl.** 19. **E**x visu cognoscit vir. **E**t quo habet qz licet fides sit de invisibilibz tñ per aliqua signa visibilia possumus niti ad ipam. **M**arci vlti. **S**ermōnē p̄firmare sequētibz su

gnis. **Q**uā ip̄s hoc fecerūt ex fide nō ex affectu carnali patz qz nō timuerūt regio edictū. **U**nde exponēbat se periculo personarū qd nō fecissent nisi credidissent aliquid magnū futurū de puero. **Matth.** 10. **N**olite timere eos qz occidūt corpus etc. **S**ed p̄tra qz ip̄s postea exposuerūt ipm. qz nō ppter fidem seruabāt ipm. **R**ūdo. **D**icendū est qz exposuerūt ipm nō ad necandū sed ne subzipeēt eis. vnde posuerūt eū in siccella cōmitētes eū diuine p̄uidēte. **C**redebat em̄ p̄babiliter qz fuisset interfectus si fuisset apud eos inuēns. **D**einde cū dicit. **F**ide grandis effectus etc. ostendit qd ipse moyses per fides fecerit. **E**t p̄tio qd fecit. **S**ecūdo ostendit qz illud factū pertinebat ad h̄z vbi ibi. **A**spiciebat em̄ etc. **T**angit em̄ hystoriā que habet **Exo.** 2. vbi dicit qz filia pharaonis fecit ipm a m̄re pueri nutriti et qz adoptauit eū in filiū. **I**pe autē negauit se esse filiū eius nō quidē verbo sed facto: qz p̄tra voluntatē pharaonis interfecit egyptiū qui ledebat hebreū. **E**t hoc est qd dicit grādis effect⁹ p̄ fidē negauit se esse filiū filie pharaonis. **Q**uo autē affectu hoc fecerit ostendit cū subdit **M**agis eligēs etc. **I**n quo ostendit mirabilis virtus eius. **U**no em̄ sunt que maxie hoies appetit. s. iocūditatē et delectationē circa bona exteriora et h̄z cōtraria maxie fugiūt. s. dolorē et afflictionē que opponit p̄tino. paupertatē et abiectiōnē que opponit sc̄o. **I**ta autē duo elegit moyses. s. qz p̄posuit dolorē et afflictionē iocūditati peccati tp̄alis que. s. semp est cū peccato. **I**te paupertatē p̄posuit diuitijs ppter xpm **Prover.** 16. **M**elius est hūliari cū mitibus qz diuidere spolia cūz supbis. **P**s. **E**legi abiectus esse in domo dei mei magis qz habitare in tabernaculis pctoz. **U**uantū ḡ ad primū dicit. **M**agis eligēs affligi cū populo dei. s. que pharao affligebat qz habere iocūditatē peccati tp̄alis. i. trāsitōij. **U**nde fuisset si cū egyptijs afflisset filios isrl. **U**uantū autē ad sc̄m scz qz p̄legit paupertatē dicit. **M**aiores diuitias estimās ip̄operiū xpi. i. p̄ fide xpi. **E**ad em̄ est fides antiquoz et n̄ra. **U**t ip̄operiū xpi. qd scz sustinuit a fratribz suis cui dictū est. **N**ūquid interficere tu me vis sicut occidisti heri egyptiū? **U**nde ip̄operiū fuit figura qz xps suscipere deberet impropertū a iudeis. **P**s. **I**mpropertus expectauit cor meū et miserā. **M**aiores autē diuitias credit esse duo p̄dicta thesauris egyptioz. **Isaie.** 33. **D**ivinitie salutis sapia et sc̄ia. **D**einde cū dicit. **A**spiciebat em̄ etc. ostendit qz p̄dicta sc̄ia moysi pertinebat ad fidē xpi. **S**ciendū est autē qz quedā sūt fm se bona et delectabilia. qdā autē fm se tristia et mala. **M**ala autē nulli. pp̄ se p̄ligit: sed ppter finē sicut infirm⁹ p̄ligit portionē amarā et tristia delectabilibus ratiōe alicui⁹ maioris boni qd per hoc p̄t p̄sequi. **E**t sic sancti ppter sp̄e finis vltimi et̄ne felicitatis p̄ligūt afflictōes et paupertatē diuitijs et voluntatibus: qz per ista impediunt a p̄secutiōe finis sperati. **Mat.** 5. **M**u eritis cū maledixerit vobis hoies et p̄secuti vos fuerit etc. **E**t sequit. **G**audete et exultate qm̄ merces v̄ra copiosa est in celis. **Gen.** 15. **E**go p̄tector tuus sū et merces tua magna nimis. **E**t id dicit qz hoc faciebat: qz aspiciebat oculo. s. fidei in remunerationē quā. s. ex hoc sperabat. **U**nde fides est substantia sperandaz rez etc.

Lectio sexta.

Fide: reliquit egyptū. nō verit⁹ aiositate regis. **I**nuisibile ei tāqz vidēs sustinuit fide: celebravit pascha et sanguis effusionē ne qz vastabat p̄mitiua tāgeret eos. **F**ide: trāserūt mare rubrū tanqz per aridā terrā. qd experti egyptij deuorati sunt. **F**ide: muri hierico corruerūt circuitu diez septē **F**ide: raab meretrix nō perijt cū

Explanatio sancti Thome

incredulis excipiēs exploratores cū pace.

Supra posuit apłs fidem moysi quantū ad id qđ fecit in egypto: hic quantū ad id qđ fecit in exitu de egypto. Et circa hoc facit tria. Primo em ostendit qđ fecerit in exitu de egypto. Secdo ostendit modū exēdi ibi. Fide celebrauit ꝛc. Tertio qđ per fidē factū est cū populo infideli ibi. Fide raab ꝛc. Dicit ergo qđ moyses fide. i. per fidez reliquit egyptū. Sicut autē habet Exod. 2. Primo fugit de egypto interfecto egypto. Secdo autē exiit qñ sil oēs filios isrl' eduxit. Slo. autē exponit de secdo exitu: qđ sequitur. Nō veritus aiositare. i. indignationē regis. In prio em exitu legit exod. 2. cū timuisse. Proverb. 14. Inaciā dia regis inutilis sustinebit. In secdo Nō nō timuit Prover. 28. Iustus qñ leo pñdēs absq; terrore erit. Pōt tñ referri ad primū. Sed nunqd tñc nō timuit? Rñdeo. Dicendū est qđ in timore duo pñdēda sūt. Unū qđ ali qñ pōt esse vitupabile. s. qñ ppter timorē facit aliqd nō faciendū. vel dimittit faciendū. Et sic nō timuit moyses qđ ppter timorē nō dimisit iuuare frēs suos. Aliud est qđ pōt esse laudabile qñ. s. salua fide refugit periculū ppter timorē instantē. Dar. 10. Cū persequerēt vos in ciuitate ista fugite in aliā. Si em aliqs salua honestate sua possit vitare periculū nō vitaret stultus esset. ꝛ rēptaret deū qđ est dyabolicū. Et sic iesus cessit volētibz isrl' lapidare nec ad suggestionē dyaboli voluit se precipitare. Ita et moyses pñdēns de diuino auxilio fugit ppter timorē regis ad isrl'. Et pbat qđ hoc fecit ex fide qđ fides est de inuisibilibz. ꝛ iste sustinuit. i. expectauit deū inuisibile ꝛ ei? adiutoriu tanq; vidēs. ps. Confortet cor tuū ꝛ sustine dñm. i. isrl'. Regi autē seculorū imortali inuisibili ꝛc. Moyses em in virosq; exitu expectabat dei adiutorium. Un in primo dicit exod. 2. Deus pñs mei adiutor meus. In secdo vero Exod. 14. Vos tacebitis ꝛ dñs pugnabit ꝛ vobis. Deinde cū dicit. Fide celebrauit pascha ꝛc. ostendit qđ fecerit quantū ad modū transeūdi. Et pōt ponit illud qđ fuit factū ad pparacionē transtus. Secdo quantū ad ipm transtū ibi. Fide trāserūt. Tertio quantū ad id qđ per fidē factū fuit. quantū ad introitū terre pmissiois ibi. Fide muri ꝛc. Quantū ad primū ponit historā qđ habet exod. 12. Ubi dñs mādauit illis an exiitū filiorū isrl'. s. eadē noctē imolari agnū ꝛ de sanguie ei? vtrūq; postē ꝛ supliminate limri. Carnes ei? assas cū azimis ꝛ lactu: cis agrestibz? comedi cū multis alijs que obseruāda erāt vt ibi bz videri. Et hoc vocabat pascha. s. esus agni ꝛ efusio sanguis que duo cōcurrerāt ad transtū illū que facturi erāt in pxio. Dicit autē pascha a paschin grece qđ grece est passio. vel a phase qđ hebraice idē est qđ transtus. In hoc autē figurabat qđ xps per passionē trāsiuit ex hoc mūdo. Jo. 13. Et trāseat ex hoc mūdo. Itē qđ nos p meritū mortis ei? a terrenis ad celestia ab inferno transtus ad celū. Eccl. 24. Trāsite ad me oēs qđ pcepistis me. Qđ quidē fuit ꝛ virtutē sanguis xpi. s. 10. Hñtes itaq; fidnciā frēs in introitu scōꝝ in sanguie xpi. Fuit autē in illa pascha duplex transtus. Unus qđ trāsiat dñs pcuriēs egyptos. ali? qđ ppl's trāsiat. Sic etiā sanguie xpi qđ est agnus imaculat? dñt limri postes fidelis. itellec? s. ꝛ affect?. Dicit qđ fide. i. per fidē celebrauit pascha. i. esū agni ꝛ sanguis effusione ad lintendū postes domorū. Et qre hoc faciebat? Me s. qđ vastabat p̄mogentū egyptorū tangeret eos. ps. Percussit oēs p̄mogentū in t̄ra egypti. Sed querē qđ misterio hoc factū sit. virū. s. bonorū vel malorū angelorū qđ videt qđ per malos. ps. Immissionē per angelos malos. Rñdeo. Dicendū est qđ nō est icōueniēs de qbuscūq; intelligat. Un sciendū est qđ p̄max inflicto sit interdū p bonos angelos. Sic em dicit yronif. 4. ca. de ol. no. punire malū nō est malū. s. mas

lū facere est malū. Punio em est opus iusticie sicut p̄ de angelo qđ p̄truit castra assyriorū. Esa. 37. qđ credidit fuit se bon? angel?. Un talis punitio in differēter sit p bonos ꝛ malos. s. differēter a bono ꝛ a malo: qđ bon? nō punit nisi exercēdo iusticiā diuinam in malos. Et in scriptura opatio dyaboli attribuit deo cuiusmōi est bec. Dal? autē ꝛ si obsequat diuine iusticie. tñ nō est ex intentionē hoc agit s. ex pueritate volūtatis sue affligit bonos ꝛ malos ꝛ libētius bonos si pmitrat. sicut p̄ de iob. Iste qđ angelus qđ dixit moysi trāsiat dñs pcuriēs egyptū bonus angelus fuit cū ipē aliqñ loquat in psona sua. Bono autē angelo aliqñ submisstrat spūs neq;. vñ adhibitiū fuit ibi: misteriu eius male ꝛ puerē volūtatis volūtariē opantis ad cedē. Et id dicit imissionē per angelos malos. Nō qđ tāgebat eos qđ erāt sanguie signati. Malus angel?. Etore ꝛ timore dei. vtpote nō pmissus. Bonus autē terrebat ad mirādo virtutē dei. Deinde cū dicit. Fide trāserūt ꝛc. ostendit qđ egit in ipō transtū. Et pōt ostendit hoc. Secdo ostendit qđ illud p̄nebar ad fidē ibi. Qđ expti ꝛc. Dicit qđ fide. i. per fidē trāserūt mare rubū tanq; per aridā terrā. Duo em ibi per fidē facta sūt. Unū qđ hō fecit. s. qđ cōmiserūt se ad trāseūdiū qđ nō fuit nisi per fidē. Aliud fuit ex pte dei. s. qđ aque fuerūt eis p muro. Hoc autē fuit per fidē. Opatio em miraculorū attribuit fidei. 2. Dath. 17. Si hūeritis fidē sicut granū synapis ꝛ dicit moti huic trāsi hic ꝛ trāsiat. Ergo hoc fide factū est. i. hoc meruit si des. Et hoc habet exo. 14. ꝛ 15. Deinde ostendit qđ hoc p̄tinet ad fidē qđ egyptij hoc expti. i. volētes experiri de uorati sūt qđ. nō habuerūt fidē exo. 15. Deinde cū dicit. Fide muri herico ꝛc. agit de eo qđ p̄gr si dē factū est in introitu terre pmissiois. De hoc habet ioh. 6. vbi dicit qđ ad mandatū dñi sacerdotes septē dieb? cū archa testamēti circuerūt primā ciuitatē ultra iordanē. s. herico ꝛ septia die septio circuitu muri ei? corruerūt hoc fuit ali qđ ex pte hois. s. qđ ex mādato dñi circuerūt credētes mandatū dñi debere impleri. Aliqd autē ex pte dei. s. qđ sic ad circuitū eorū muri corruerūt. Moralit herico inter pretat luna siue defect? ꝛ significat mūdū isrl'. Muri ei? sunt ipedimēta qbus aliqs detinet in mūdo. Per buccinas qbus dñs ꝛ sacerdotes intronabāt: vor p̄dicatoꝝ significat. Per circuitū septē dieꝝ totus designat decursus p̄ntis xpi qđ per septē dies cōplect. Per que dat in stellis qđ oia ipedimēta mūdi cadūt ad p̄tinuā vocē p̄dicatiois. 2. cor. 10. Arma militie n̄re nō sūt carnalia: s. potētia deo ad destructionē munitionū p̄silia destrūctes ꝛ oēm altitudinē extollentē se aduersus sciaz dei. Deinde cū dicit. Fide raab meretrix ꝛc. ostendit qđ factū sit ꝛ fidē ab aliq; de populo infideli. s. a raab de qua ioh. 5. ex 6. Cuz em isue misisset exploratores ad explorandū herico ipi euaserūt auxilio istius mulieris qđ dicit meretrix. i. ydolatra. Vel ad isram meretrix erat ad quā ingressi sūt nō ad peccādū s. ad larendū. Domus em talū patēt maxime de nocte. Iste etiā venerāt de nocte. Dom? etiā ei? p̄iūta erat muro. Meretrices autē absq; exceptioe accipiunt indifferēter. ꝛ iō melius poterāt apud eā occultari. Ita qđ per fidē liberata fuit. Un dicit. Raab meretrix si de. i. p̄ fidē recipiēs exploratores cū pace nō perijt cū incredulis qđ corporaliter perierūt qđ exploratores iurauerāt ei ipam liberare ꝛ omnē domū patris sui. qđ ꝛ fecerunt. Quare autē magis declinauerūt ad ipaz pōt dici vt ipa min? posset inculpari indifferēter omnes recipiēs. Bec erat pueniēs vt salus ipoz fieret alicui saluati ipos occasio mori. In hoc autē qđ ipa ex receptioe ipoz liberata est designat qđ recipiēs predicatores euangelij liberant a morte eterna. 2. Dath. 10. Qui recipit ꝛ p̄betā in nomīne ꝛ p̄betē mercedē ꝛ p̄betē accipiet.

in epistolam ad Hebreos XI

Lectio septima.

Et quid adhuc dicam. Deficiet enim me tempus enarrantē: de gedeon. barach. samson. iepte. dauid. samuel. et prophetis qui per fidem vicerunt regna operati sunt iusticiā. adepti sunt re promissiones. Obtinuerunt ora leonum. extinxerunt impetū ignis. Effugauerunt aciem gladij. conualuerunt de infirmitate: fortes facti sunt in bello. Castra verterunt exterorum. acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.

Supra posuit apostolus ea que facta sunt a patribus per fidem ante introitū et in ipso introitu terre. promissionis: hic accedit ad narrandū exempla illoꝝ qui fuerūt in ipsa terra promissionis. que quia multa sunt ideo breuiter premittis nobis patrum ponit in generali precipua facta ipsoꝝ: ponens causam illius breuitatis. Et circa hoc facit tria. Primo ponit nota patrum: et causam quare breuiter vult eoz facta pertransire. Secūdo ostendit quid fecerūt per fidem ibi. Qui per fidē vicerūt et. Tertio quid per fidē receperūt ibi. Adepti sunt et. Dicit ergo. Quid adhuc dicā? Quasi dicat. Perueni vsq; ad tempus introitus terre. promissionis: in quo pauca respectu dicendoz dicta erant. Remanēt enim tor dicenda q; nō possent explicari. Deficiet enim tempus me enarrantē. id est si velim enarrare non sufficiet mihi tempus eplaris enarratiōis: que debet esse succincta. Unde hieronymus ad paulinū. 6. cap. Reges enim epistolaris angustia longius euagari patiebant. Vel ipius vite capite hic. In modo loquitur Job. vlti. Sunt quidē alia multa que fecit iesus et. vbi dicit glo. q; loquitur yperbolice. Nec tamen est falsum: sed est figuratiua locutio. ps. Vbi nos habem? annūciaui et locutus sum multiplicati sunt super numerū. Dicit littera hieronymi. Si annūciare voluero plura sunt q; narrari queūt. Sciendū tamen q; aliqui illoꝝ aliqua mala fecerūt. et aliqua bona. vnde nō numerantur hic nisi quantum ad bona que fecerūt vel receperūt. Tamen pbabile est q; omnes fuerint finaliter sancti ex quo aplos nominat eos in cathalogo sanctorū. Primo ergo ponit gedeonem de quo iudic. 6. quē premittit et quia nihil mali fecit. et q; fecit factū multū in signe. et forte etiā quia accepit maximum signū incarnationis xpi in vellere et rore. De quo dicitur in ps. Descendit sicut pluuia in vellus. Secūdo ponit barach. de q; iudic. 4. Qui nō fuit ita insignis sicut gedeon. cui etiā illa victoria nō fuit reputata sed magis nulli. et iō forte postponit ipm. Tertio ponit samson. de quo iudic. 13. De quo specialiter videt q; non deberet hic numerari: quia in morte peccauit interficiendo se. Augusti. autē. 1. de ciui. dei dicit q; excusat quia credit hoc fecisse mandato dei. cuius signū est: quia nō potuit ser domū tantā. ppria virtute subuertere: sed virtute dei que nō adiurat ad malum. Quarto ponit iepte: de quo iudic. 11. Ipsi postponit samson quia nō fecit tor facta insignia sicut ille. Dubitat autē de iepte si immolādo filia suam ex voto peccauerit. videt q; nō: quia dicit ibi. Irruit spiritus dñi in iepte. Et post hoc sequit votū suū et victoria. Contra. Dicit hieronymus q; fuit in vovendo indifferens et in reddēdo imptus. Respondeo. Dicitū est q; fuit ibi aliquis a spiritu sancto. scz motus ad vovendū in generali q; scz imolaret quicquid occurreret si ibi imolabile. aliqui autē ex pprio suo spiritu. scz q; im-

molauit qd non debuit et in hoc peccauit: sed post penituit. Similiter gedeon peccauit faciēdo ephor et in tempore prando deū in petitiōe signi in vellere et postea penituit sicut et dauid de quo subdit dicitur: Et dauid et samuel de quibus scz in libris regū agit. Et alijs prophetis de quibus si vellē dicere tempus deficiet. Sed tunc questio est virū omnes isti qui dicti sunt fuerūt pphete. Respondeo. Dicendū est q; spū sanctus mouet mentē. pphete sicut agens principale mouet instrumentū suū. Potest autem spū sanctus mouere ad tria. scz ad cognoscendū. ad loquēdū. et ad faciendū. Et quodlibet istoz dupliciter. Ad cognoscendū. scz quādoq; cū intellectu eius qd vis dicit sicut fuit ysaac et alij pphete. vnde dicti sunt videntes. 1. Regū. 9. Qui hodie dicit propheta olim dicebat videns. Aliquādo autē sine cognitiōe eius qd videt sicut patet in somnio pharaonis et in visioe balthasar. Ad loquēdū etiā mouet dupliciter. quādoq; ad sciendū id de quo loquit sicut patet de dauid. quōq; autē nescit sicut cayphas et forte etiā balaam. Similiter etiā quādo mouet ad faciendū et scit quid facit. sicut hieremias qui abscondit lumbare suū super eustraten. Quādoq; autē nescit sicut dicit aug. super Job. de militibus qui diuiserūt sibi vestimenta xpi. non tamē cognoscebant mysteriū ad qd illa diuisio ordinabat. Hoc est ergo de ratione pphete q; cognoscat illud qd videt. vel dicit. vel facit. Quādo autē non cognoscit nō est vere ppheta sed participatiue tantū. Et sic dicit iohānes cayphas pphetaisse: quia habuit aliquid ppheticū. Ite autē motus spū sancti dicitur in stinctus scdm augustinū. Deinde cū dicit. Qui per fidem vicerūt regna et. ostendit quid sancti de quibus locutus est fecerūt. et primo ostendit hoc in generali. Secūdo descendit ad quedā specialia ibi. Obtinuerunt ora leonū et. Primo autē ponit facti ipsoꝝ meritū. Secūdo premiū. ibi. Adepti sunt et. Circa p:imū sciendū est q; inter omnes actus exteriores virtutū moralū actus fortitudinis et iusticie videntur esse precipui: quia maxime pertinent ad bonū cōmune. Per fortitudinē enim respublica defendit ab hoste. per iusticiā vero cōseruat. Unde apostolus ex vtroq; actu cōmendat sanctos patres. Ab actu quidē fortitudinis cū dicit q; isti per fides vicerūt regna id est reges vel etiā regna ipsoꝝ. sicut dauid et ioseph. Nilominus tamē sancti spūaliter per fides vicerūt regna scz regnū dyaboli de quo Job 41. Ipe est rex super vniuersos filios superbie. Item carnis. Rom. 6. Non ergo regnet peccatū in vestro mortali corpore. Ite regnū mūdi Job. 18. Regnū meū non est de hoc mūdo. Ite autē vincit per fidē. 1. Jo. 5. Nec est victoria que vincit mundum fides nostra. Nullus enim potest presentia cōtempnere nisi ppter spem futuroꝝ bonoz. Per cōtemptū enim principaliter vincit mundus. Et ideo quia fides ostēdit nobis inuisibilia. ppter que cōtempnit mūdus. ideo vincit mundū fides nostra. Ab actu autē iusticie cōmendat eos cū dicit. Operati sunt iusticiā. Aliquādo autē iusticia est virtus generalis quādo scz obedit legi diuine. ps. Iustus dñs et iusticias dilexit. Et. 2. macha. 9. Iustus est subditū esse deo. 1. Job. 3. Qui iusticiā facit iustus est. Aliquādo autē est virtus specialis et ista cōsistit in actionibus et cōicationibus humanis. quādo scz reddit quis unicuiq; qd suū est. Vtrāq; autē iusticiā habuerūt sancti. Esai. 54. Nec est hereditas seruoꝝ dei et iusticia apud me dicit dñs Eccl. 1. Concupiscēs sapientiā serua iusticiā. scz obediendo mādatis. Item ipsam exercendo in populo. ps. Fecit iudiciū et iusticiā in oī tpe. Deinde cū dicit Adepti sunt et. ostendit qd receperūt q; adepti sūt re promissiones. Promissio enim dei efficax est q; nūq; deficit deus in pmissis. Ro. 4. Quicūq; pmissit deus potens

Explanatio sancti Thome

est et facere. ps. Fidelis deus in omnibus verbis suis. Sed contra. Supra eos. Juxta fidem defuncti sunt non acceptis repromissionibus. Respondeo. Dicendum est quod illud quod hic dicitur tripliciter potest intelligi. Uno modo quod promissio dei sit illa specialis qua promittit sanctis vitam eternam. Et istam nullus accepit ante aduentum christi. Rom. 15. Ad confirmandas promissiones patrum. Secundo pro promissione de terra promissionis habenda. Et ista non accepit prioribus patribus. scilicet abraham ysaac et iacob. sed tantum patres posteriores sicut iosue et alij sancti. Tertio pro promissione particulari quod scilicet unicuique promissum fuit sicut dauid regnum et ezechiel sanitas. Et istas promissiones confirmati sunt. Unde dicitur. Obstrauerunt ora leonum et c. ponit quedam particularia beneficia aliquibus collata. Et primo que pertinent ad remotionem mali. Secundo illa que pertinent ad executionem boni ibi. Fortes facti sunt in bello et c. Malum autem nocivum hominis est duplex. Unum exterius et aliud interius. Secundum ponit ibi. Conualuerunt et c. Exterius autem malum est duplex. quia aut illatum est a creatura irrationali aut rationali. Secundum ponit ibi. Et fugauerunt et c. Ab irrationali duplex. scilicet vel ab inanimata vel ab animata. Documentum illatum ab inanimata tangit ibi. Extinxerunt impetum et c. Quantum ergo ad animata dicit. Obstrauerunt ora leonum. Loquitur autem in plurali licet non fuerit nisi unus scilicet daniel. sicut etiam dicit. Math. 2. De functionibus sunt enim qui querebant animam pueri. Nullus autem tunc querebat christum occidere nisi solus herodes. Cuius ratio est. quia loquitur de omnibus sanctis communiter quasi de uno collegio sanctorum. Et quod unus facit imputat alijs et etiam omnibus quod fit per virtutem spiritus sancti que est communis omnibus. Unde etiam in isto contextu loquitur tanquam de pluribus. Potest etiam dici quod hoc completum est in dauid qui sicut ipse dicit. 1. Regum. 17. Leonem et versus interfeci. Et etiam samson iudic. 14. Per leonem autem spiritualiter intelligitur dyabolus. 1. Petri. 5. Adversarius vester dyabolus et c. Qui ergo insultus eius reprimat os leonum obturat. Job. 29. Conterebam molas inis qui et de dentibus eius auferere predam. Documentum a re inanimata remouet cum dicit. Extinxerunt impetum ignis sicut habet de tribus pueris in Dan. 3. Item ad preces moysi et aaron extinctus est ignis qui missus a domino deo rabat populum murmurantem. sicut pater Rume. 11. et 16. Ignis iste est interior motus concupiscentie vel ire. Qui ergo refrenat illum motum extinguit impetum ignis. ps. Super percussit ignis et non viderunt solem. Remotionem nocumetum per rationale creaturam illatum tangit cum dicit. Effugerunt aciem gladii. id est aciem hostis cum gladijs acutis. Hoc autem frequentissime factum fuit per ipsos. sicut pater de iosue gedeon et dauid. Per gladium autem mala sua in se intelligit. ps. Lingue eorum gladius acutus. Istos gladios fugat qui mala lingua tacere facit. Ecc. 28. Septem aures tuas spinis et noli audire lingua nequam. Proverb. 25. Ventus aquilo dissipat pluuia: et facies tristis linguarum detrahentem. Documentum interius est infirmitas de cuius remotione dicit. Conualuerunt de infirmitate sicut specialiter apparet de ezechia. 4. Regum. 20. et Esai. 38. Ista autem infirmitas est peccatum. ps. Miserere mei domine quoniam infirmus sum. Conualescit ergo qui resurgit. Unde dicitur. Et fortes facti sunt et c. ponit beneficia quantum ad affectionem boni. et ponit tria. Primum pertinet ad hoc quod fortiter egerunt. Unde dicit. Fortes facti sunt in bello sicut pater de iosue Eccl. 46. Fortis in bello iesus naue successor moysi in prophetis et c. Sic patet etiam de multis alijs. Secundum pertinet ad effectum illius fortitudinis. Unde dicit. Castra verterunt exterorum. Sicut pater de machabeis et de dauid. ps. Si persistant aduersum

me castra non timebit cor meum. Sed tertium pertinet ad effectum fortitudinis diuine. Unde dicit. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. id est per resurrectionem. Quod aliqui male intelligentes exposuerunt mortuos suos. id est viros suos resuscitados per hoc asserentes quod per mortem non soluit matrimonium verum etiam si resurgat. Quod est contra apostolum. Ro. 7. Si dormierit vir eius liberata est a lege viri. Unde sciendum est quod etiam in effectibus sacramentorum est quedam differentia. Quedam enim sacramenta imprimunt characterem sicut baptismus. confirmatio. et ordo. Et quia character in anima est perpetuo manet. Et ideoque baptizatus vel confirmatus vel ordinatus si resuscitaret non debet iterari aliquod illorum sacramentorum. Alia vero sacramenta non imprimunt characterem sicut penitentia. extrema unctio. et sic de alijs: quia sunt contra aliquid iterabile et ideo iterari possunt. Inter alia autem est matrimonium et ideo non dicit viros sed mortuos: quia matres filios suos mortuos receperunt per resurrectionem quorum resurrectione fuit quoddam presagium future resurrectionis inchoate per christum. De istorum resurrectione vel magis resurrectione habet. 3. Regum. 17. et 4. Regum. 4. Tam enim isti sic resuscitati sunt iterum mortui. christus autem resurgens ex mortuis iam non moritur. Rom. 6. Unde resurrectio eius fuit initium future resurrectionis. 1. cor. 15. Christus resurrexit a mortuis primitiue dormientium. Sicut autem ista temporalia beneficia illis data sunt tanquam infirmis ad sustentationem pro merito fidei ipsorum: ita fuerunt figura futurorum bonorum quod nobis ex merito fidei dabunt. Math. vlt. Signa autem eos qui crediderint hec sequentur et c. Que gregorius exponit de bonis spiritualibus.

Lectio octaua.

Alij autem distenti sunt non suscipientes redemptionem ut inuenirent meliorem resurrectionem. Alij vero ludibria et verbera experti insuper et vincula et carceres. lapidati sunt. secti sunt. temptati sunt. in occasione gladii mortui sunt. Circumierunt in melotis in pellibus caprinis: egentes. angustiati. afflicti. quibus dignus non erat mundus. in solitudinibus errantes. in montibus et speluncis: et in cauernis terre. Et hi omnes testimonio fidei probati: non acceperunt repromissionem. deo pro nobis melius aliquid prouidente: ut non sine nobis consumarentur.

Supra posuit apostolus exempla sanctorum patrum antiquorum qui multa et magna fecerunt propter fidem: hic ponit exempla illorum qui multa propter fidem passi sunt. Et circa hoc facit duo. Primo enim ostendit quomodo passi sunt propter fidem. Secundo ostendit quomodo promissiones eis facte dilate sunt et quare ibi. Et hi omnes testimonio et c. Circa primum duo facit. quia primo ponit mala ab alijs eis illata. Secundo mala propria voluntate assumpta ibi. Circumierunt in melotis et c. Ab alijs autem illata sunt eis mala dupliciter. quod quedam in vita: quedam vero in morte. Et ista duo ponit ibi. Lapidati sunt et c. In vita vero mala tripliciter illata sunt eis. quod quedam quantum ad corporalem afflictionem. quedam quantum ad irrisionem. quedam quantum ad inclusionem. Quantum ad primum dicit. Alij autem et c. Quasi dicat. Ita dicitur est quod quedam multa bona receperunt propter fidem vel in amotione mali vel in executione boni temporalis. In quibus figurabatur vetus testamentum quod conferebat bona

in epistolam ad Hebreos XI

temporalia. Sed alij multa ppter fidem passi sunt quorum quidam dissentient in euleis sicut dicit. 1. Mach. 2. 1. 2. Mach. 6. de pueris suspensis ad ceruices matrum. Et. 7. de septem fratribus. In istis sanctis primo figurabat nouum testamentum. Unde dicit. Non suscipietes redemptionem. id est liberationem. Qui enim subiicit pene est quodammodo seruus pene. Et ideo liberari a pena dicitur redemptio. ps. Die qua redemit eos de manu tribulantis. Sed quare non fuerunt liberati ostendit. quia hoc non fuit propter hoc quin deus haberet providentiam de ipsis sed ut inueniret vitam eternam que melior est quam liberatio in quacumque pena presenti vel quecumque resurrectio vite presentis. et ideo dicit. Et meliores inuenirent resurrectionem. Job. 19. In nouissimo die de terra surrecturus sum. Et. 26. Quiescit mortui tui interfecti mei resurgēt. Et dicit meliores. quia ex hoc ipso quod maiora pro christo passi sunt maius premium recipiunt. Sicut enim dicitur. 1. corinth. 15. Stella differet a stella in claritate sic erit resurrectio mortuorum. Qui enim fuerit maior in merito maior erit in premio. Et ideo apostoli preferunt martyribus: martyres vero omnibus alijs. Maiores enim merito maiores sunt premio. Precipua vero sunt merita martyrum. Job. 15. Maiore hac dilectione nemo habet etc. Nec tamen quilibet martyr maior est quolibet confessor: sed aliquis martyr potest esse maior aliquo confessore et e converso. aliquis confessor aliquo martyre: licet non uniuersaliter. Potest enim comparari vnus alteri: vel quantum ad genus operis: vel quantum ad gradus charitatis. Nullus autem actus quantum est de se: est ita meritorius sicut quo quis mouetur propter christum: quia dicit illud quod habet carius. scilicet vitam propriam. Mat. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si vero consideret ratio omnis meriti que est charitas. 1. corinth. 13 sic opus procedens ex maiori charitate est magis meritorium. Et sic potest vnus simplex confessor esse maioris meriti apud deum. Apostolus autem loquitur in genere operis dicens. Et sic meliores. id est maiores et clariorē inuenirent resurrectionem. Unde ly meliores importat comparationem status presentis vite ad futuram resurrectionem. Et comparationem claritatis resurrectionis vnus resurgētis ad claritatem alterius. Deinde cum dicit. Alij vero ludibria etc. ponit mala illis illata in vita quantum ad irrisionem facta verbis dicens quod alij experti sunt ludibria: sicut patet de samson. Judic. 16. de thobias et iob et esaias. Esaias. 50. Faciem meam non auerti ab increpationibus et conspuentibus in me. Jeremias etiam dicit. Jere. 20. Factus est mihi sermo domini in obprobrium et verisum. Quantum vero ad facta dicit. Experti sunt verbera. sicut patet de micha de quo. 3. Regum. vlti. 2. 2. Paral. 18. dicit quod percussit eum sedechias in maxilla. In quibus omnibus presignabantur passiones noni testamenti. 1. corinth. 4. Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. Deinde cum dicit. Insuper et vincula etc. ponit mala sanctis illata quantum ad inclusionem. Unde dicit Insuper et vincula sicut ieremias de quo Jere. 20. dicit quod posuit in neruo. Nec solū vincula sed etiam carceres sicut ieremias. Jere. 37. et 38. Et michas. 3. Regum. vlti. Consequenter ostendit mala illata quantum ad mortem cum dicit. Lapidati sunt etc. Quod quidem genus mortis tunc erat commune apud omnes iudeos. Mat. 23. Hierusalem hierusalem que occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt. Sic lapidatus est naboth. 3. Regum. 21. Et ieremias. scilicet de quo legitur quod iudei lapidauerunt eum in egypto lapidibus quos absconderat sub muro latericio domus ipsius pharaonis. Et licet epyphanus dicat quod fuit tractus tamen comuniter ponit quod fuit lapidatus. Zacharias etiam

filius ioiade fuit lapidatus. ut legitur. 2. Paral. 24. Secundum genus mortis in consuetum et crudele ponit cum dicit. Secti sunt. Hoc dicit propter esaiam quem manasses fecit secari serra lignea. Et loquitur pluraliter: licet non fuerit nisi vnus secundum consuetudinem scripture propter causam supradictam. Tertium genus cum dicit. Temptati sunt ut se consentiret. Quod dicit propter martham et filios eius. 1. Mach. 2. Et propter eleazarum. 2. Mach. 6. Et propter historiam de septem fratribus. 7. cap. Et tandem occiderunt eos. Item. 4. Melius fuit occisus gladio quam interfectus fame. Specialiter tamen vias fuit occisus a dauid. 2. Regum. 11. Et iofias. 4. Regum. 23. Deinde cum dicit. Circueiunt in melioribus etc. ponit mala volutarie assumpta. Et ad ista tria reducunt. scilicet ad exteriorē cultum ad persone statum ibi. Egentes etc. et ad habitum locum ibi. In solitudinibus etc. Quantum ergo ad cultum dicit. Circueiunt in melioribus et in pellibus caprinis. Melora est vestis facta de pellibus camelorum: ut quidam dicit. Et melius quod taurus habet pellē hirsuta de qua fit vestis que dicitur melora. Pellis caprina cum hoc quod est hirsuta est etiam vilis. Et hec dicunt de helya. 4. Regum. 1. quod erat vir pilosus et zona pellicea accinctus renibus. Et de talibus vestibus dicit augustinus. in libro de sermone domini quod potest esse in tali veste interior mala si quis vadit ad vanam gloriam. bona autem si ad preceptum mundi et macerationem carnis. Precipue autem qui profitentur statum penitentie debent ostendere signa penitentie. Et ideo licet eis uti talibus vestibus non tamen ad ostentationem et sic utebantur prophete. Quantum autem ad statum persone dicit. Egentes quod carebant diuitijs. in quo presignabatur statum perfectionis noni testamenti. de quo dicit Mat. 19. Si vis perfectus esse vende et vende omnia que possides. Et hoc fuit specialiter de helya qui passus fuit a coruis et a muliere vidua. 3. regum. 17. ps. Pauper ego sum in laboribus. Item. Egentes et pauper ego sum. Item angustiatum sicut fuit patet de helya qui fugit a facie iezabel. 3. Regum. 19. Et de dauid qui fugit a facie absalon. 2. Regum. 15. Item afflicti labore corporali sicut de helya qui dormiuit lassus subter vnam iuniperem. Et subdit. Quibus dignus non erat mundus. Sicut dicit dyonysius in epistola ad iohannem euangelista. Mali aliquando per ea que faciunt ostendunt indignitatem sue damnationis. Unde dicit quod per hoc mali desperauerunt a se beatus iohannes ostendebat deus quod erat indigni societate eius. Et ideo dicit apud quod mundus non erat dignus eis. Quasi dicat. Mundani non erant digni societate istorum. Job. 15. Ego elegi vos de mundo propterea odit vos mundus. Deinde cum dicit. In solitudinibus etc. ostendit hoc quantum ad locum: quia propria mansio non habebatur: sed errabant in solitudinibus et in montibus et in speluncis et in cauernis terre. que sunt loca apta ad contemplationem et penitentiam. Dicitur autem spelunca que fit arte: sed cauerna que est a natura vel ab aliquo accidente sicut ex corrosione aquarum. Ita patet de dauid. 1. regum. 22. et 23. Et de helya. 3. regum. 19. Deinde cum dicit. Et hi omnes etc. ostendit quod eis dilate sunt permissiones. Et ne putet quod hoc fuerit propter defectum meriti. ideo secundo designat rationem illius dilationis ibi. Deo pro nobis etc. Dicit ergo quod hi omnes testimonio fidei inuenti sunt probati. id est per fidem habent testimonium quod sunt probati. id est approbati a deo. 2. cor. 10. Non est qui seipsum commendat ille probatus est: sed que deus commendat. Sap. 3. Tanquam aux in fornace probauit eos. Et tamen non acceperunt permissiones. scilicet glorie vel permissionis vite vsque ad christum. Distulisti christum. Tales enim acceperunt non autem spuales. Supra eos. Defuncti sunt non acceptis permissionibus. Deinde cum dicit. Deo pro nobis etc. ostendit rationem

Explanatio sancti Thome

dilatatiois ex quo aliqui sumpserunt causam vel occasionem erroris qui dicitur quod nullus in paradysu intrabit usque ad ultimam consumationem que erit per finale resurrectionem. Sed hoc est contra apostolum. 2. corinth. 5. Scimus quod si terrestris domus nostra huius habitatiois dissoluatur et edificatioem habemus ex deo domum non manufactam: sed eternam in celis etc. Ita ergo consumatio de qua loquitur apostolus potest referri ad premium essentielle. scilicet beatitudinem que habetur per christum. Michae. 2. Ascendit panes iter ante eos. Quam non habuerunt sancti veteris testamenti. Vel potest referri ad stola corporis que non dabitur uniuersaliter usque post resurrectionem uniuersalem: licet forte aliqui iam habeant ipsam ex speciali privilegio. Non ergo sine nobis consumantur: sed perficiuntur duplici stola ut sicut dicit glo. in comuni gaudio omnium malus fiat gaudium singulorum. Unde in hoc nobis deus prouidit. Et ideo dicit. Deo pro vobis aliquid melius prouidente. Et ecce quod bonum et quod iocundum habitare fratres in unum. Magis enim gaudet homo cum pluribus gaudentibus. Glo. Sa. Si isti tenuerunt fidem quam tunc expectauerunt regem multo magis teneamus nos qui statim recipimus. Luce. 23. Hodie eris mecum in paradiso.

Capitulum duodecimum.

Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium: deponentes omne pondus et circumstantias nos peccatum per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in auctorem fidei et consummatorem iesum qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempra atque in dextera sedis dei sedet. Recogitate enim cum qui tale sustinuit a peccatoribus aduersus semetipsum contradictio nem ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Pondum enim usque ad sanguinem restitistis aduersus peccatum repugnantes.

Supra apud multipliciter commendauit fidem per quam merita christo capiti coniunguntur: hic ponit morale monitionem exhortans ut fide quam tenent corde operibus demonstrent sicut etiam monet iacob. ca. 2. canonice sue. Et primo docet quomodo se debeant habere circa mala. Secundo quomodo debeant se habere circa bona. ca. 13. ibi. Caritas fraternitatis etc. Est autem duplex malum. scilicet pene et culpe. Primo ergo docet quomodo se debent habere circa mala penalia toleranda. Secundo circa mala culpe vitanda. ibi. Propter quod remissas etc. Ad tolerandum autem malum pene. Primo inducit exemplo antiquorum. Secundo exemplo christi ibi. Aspicientes in auctorem etc. Tertio auctoritate scripture ibi. Et obliti estis etc. Quantum ergo ad primum dicit Ideoque nos habentes tantam nubem testium interpositam etc. Quasi dicat. Ita dicitur est quod sancti testimonio fidei probati: nec tamen habuerunt permissiones. et tamen cum hoc non defecerunt in expectando. Ergo nos qui habemus tantam nubem testium interpositam etc. Sancti dicuntur testes dei: quod verbo et facto glorificabat deus per eos. Math. 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus ut videant opera uestra bona et glorificent patrem uestrum qui in celis est. Mat. 4. 4. Vos testes mei dicit dominus. Dicunt autem sancti nubes. Primo propter conuersationis sublimitatem. Mat. 60. Qui sunt isti qui ut nubes volat etc. Secundo propter doctrine fecunditatem. Job. 26. Qui ligat aquas in nubibus suis ut non erupant pariter deorsum. Et. 36. Effundit imbres ad in-

star gurgitum qui de nubibus fluunt. Tertio propter spiritualis solandis utilitatem. Sicut enim nubes prestat refrigerium sic exempla sanctorum. Mat. 18. Et sicut nubes rotas in die messis. Hanc ergo nubem testium habemus interpositam: quod ex vita sanctorum quodammodo inducitur nobis necessitas ad imitandum. Iacob. 5. Exemplum accipite fratres exitus mali et longanimitatis laboris et patientie prophetas. Augustinus. Sicut spiritus sanctus loquitur in scriptura: ita in gestis sanctorum que nobis sunt forma et preceptum vite. Hoc est ergo exemplum sanctorum quod inducit. Sed quod ad confirmandum se ad aliquid exemplar interdum ex impedimento superueniente impeditur homo. ideo remouet illud quod potissime potest impedire. Illud autem est pondus peccati. Tribulatio autem est quasi quidam agone. 1. cor. 9. Omnis qui in agone contendit ab omnibus se abstinere. Sicut autem in cursu et certamine oportet omnia aggrauata deponere: ita et in agone tribulationis. 2. tymoth. 4. Bonum certamen certauit cursum consummauit. Qui ergo in tribulatione uult bene ad deum currere oportet impedimenta deponere. Ita ipse impedimenta uocauit apud pondus et circumstantias peccati. Per pondus autem potest intelligi peccatum perpetratum quod dicitur pondus quod animam deprimit ad infima et inclinatur ad aliud. Ps. Sicut onus graue grauate sunt super me. Grego. Peccatum quod per penitentiam non diluitur mor suo pondere ad aliud trahit. Per circumstantias peccati potest intelligi occasio peccandi que quidem est in omni eo quod circumstat. scilicet in mundo carne. primo. demone. Deponentes ergo omne peccatum perpetratum quod dicitur pondus et circumstantias nos peccatum. scilicet occasione peccandi. 1. petri. 2. Deponentes omnem malitiam et omnem dolum. Vel pondus potest intelligi reditus tribulationis. Sic enim frequenter tribulatio dicitur onus per prophetas sicut onus damasci. id est tribulatio. Quasi dicat. Non sit uobis graue pati pro christo. Circumstantias peccati dicitur temptatio nobis immissa ex circumstantiis hostis. 1. petri. 5. Aduersarius uester dyabolus etc. Vel per pondus affectio terrena. per circumstantias peccati affectio carnalis que scilicet causatur in nobis a carne circumstante. Quasi dicat. Deponatis affectionem tam temporalium quam carnalium si uultis libere currere. Unde subdit monitionem dicens: Curramus per patientiam ad certamen nobis propositum non solum illatum quod tamen sustineamus patienter. Sed nos ipsi uoluntarie curramus. Ps. Etiam mandatorum tuorum cucurri. Hoc autem certamen nobis propositum est cum iusticia. Eccl. 4. Usque ad mortem certa pro iusticia. Deinde cum dicit. Aspicientes etc. ponit exemplum christi. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quare passio christi habenda est in exemplum et quid in ipsa considerandum est. Secundo ostendit fructum istius considerationis ibi. Recogitate rem eius etc. Sicut enim dicitur Ephe. 2. Gratia saluari estis per fidem. Christus autem est auctor fidei. Si ergo uis saluari debes intueri exemplar illud. Unde dicit. Aspicientes in iesum passum. Hoc significatum fuit per serpentem enee eleuatum pro signo in quem aspicientes curabant. Num. 21. et Jo. 3. Sicut moyses exaltauit serpentem in deserto ita exaltari oportet filium hominis ut omnes qui credit in ipsum non pereant sed habeant uitam eternam. Et si ergo uis saluari respice in faciem christi tui. Ipse enim est auctor fidei dupliciter. Primo eam docendo uerbo. Supra. 1. Locutus est nobis in silo. Iohann. 1. Unigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. Secundo eam in corde imprimendo. Iohann. 1. Uobis donatum est pro christo non solum ut in ipsum credatis etc. Item ipse est consummatio fidei dupliciter. Uno modo ipsam miraculis confirmando. Jo. 10. Si mihi non uultis credere operibus credite. Item fidei premiando. Cuius enim fides sit imperfecta cognitio eius premium consistit in ipsius cognitionis perfectione. Job. 14. Ego diligam eum et manifestabo